

ENIQR DIJAŠKI LIST

LETNIK 17 · LJUBLJANA · 1929-30

Ino Pengov

OKTOBER 1929

ŠTEVILKA 1-2

Vsebina: Z. Grey, Mož gozda. Povest. — J. Hafner, Kako gradijo zrakoplove.
— Desetletnica naše univerze. — Trentar, O stikih dr. Mahničič in dr. Kreka s srednje-
šolskim dijaštvom. — Iv. Rob, S Pohorja. — Onjegin, Sonet. — St. Petelin, Kamenena doba.
— Simona, Moje učiteljevanje v Toskani. — M. Švigelj, Na letošnjem svetovnem skavtskem
zletu. — M. Prezelj, Naš ubogi pteropus. — Iv. Koštičič, Drobčinice iz zgodovine besed. —
Delo najmlajših. — Drobno blago.

MENTOR izhaja desetkrat med šolskim letom, vsakega 15. v mesecu. List urejuje Blaž Poznič, izdaja ga Prosvetna zveza, oblastem odgovarja dr. Jakob Mohorič. Tiska tiskarna »Slovenija«, za tiskarno odgovoren Albert Kolman, Ljubljana, Celovška 61.

UREDNIŠTVO in UPRAVA je v Ljubljani, Gradišče 4. Vsi rokopisi in dopisi, ki se nanašajo na vsebino lista, naj se pošiljajo na uredništvo, naročnina in reklamacije na upravo. Rokopisi se ne vračajo.

CELOLETNA NAROČNINA za dijake 30 Din, za nedijake in zavode 40 Din. Plačuje se naprej. Posamezna številka 4 Din. — Številka čekovnega računa pri poštni hranilnici v Ljubljani 14.676.

Za Italijo znaša naročnina 10 Lit za dijake, 15 Lit za druge in se plačuje po italijanskih čekovnih položnicah »Katol. misijonov« v Ljubljani, za Avstrijo 4 S za dijake, 6 S za druge in se plačuje po avstrijskih čekovnih položnicah »Katol. misijonov«, za Ameriko 1 dolar, za druge kraje 4 švic. franke. — Iz inozemstva se more pošiljati naročnina tudi v priporočenem pismu. — Številka ček. računa za Italijo: 11 1670 (položnice »Katol. misijonov« v Ljubljani), za Avstrijo: B-156.644 (položnice »Katol. misijonov« v Ljubljani).

POVERJENIKI, ki so naročili list za več dijakov skupaj, smejo plačati list — ako jim ni mogoče poslati vse naročnine naprej — v trikratnih obrokih, in sicer pred izidom tretje številke prvo tretjino, prd izidom šeste številke drugo in pred izidom devete številke zadnjo tretjino. Poverjeniki dobe za vsa k ih 10 plačanih izvodov enajstega zastonj.

Iz uredništva in uprave.

VSEM!

Z današnjo številko dobi vsak cenj. naročnik tudi položnico. Naj jo takoj izpolni in nam pošlje z njo naročnino za letošnji letnik. Vsaka zamuda dela upravi neprilike in ovira list v razvoju. Iskreno želimo, da bi zadoščalo to vabilo in da bi bile vse poznejše neprijetne terjatve nepotrebne.

Širite list, pridobivajte mu novih, dobrih naročnikov!

POVERJENIKOM!

Dober poverjenik, tak, ki se zna zavzeti za Mentorja, ki mu ume pridobiti mnogo naročnikov, in tak, ki naročene izvode v redu in o pravem času plača, je za nas pravi blagoslov božji, kakor pomenja slab poverjenik samo nesrečo. Bodite dobri poverjeniki! Posel sicer ni lahek, pa je časten in zaslužen; saj brez truda in žrtev ne more obstati nobena reč. Na delo za naš list! — V ostalem si pa usojamo opozoriti Vas na str. 42 lanskega letnika, kjer boste našli nekaj pojasnil radi zbiranja denarja in plačevanja naročnine. Ravnajte se po tem!

Dijaki in dijakinje

kupujte vse šolske knjige in potrebščine v skladišču

Oblastne zaloge šolskih knjig in učil v Ljubljani,

Vrazov trg 4 — Šentpeterska vojašnica, glavni vhod!

Posebe Vas pa opozarjamo še na

Karto zgodovinskega razvoja SHS 1804—1918, prired. A. Zavrl. Priročna izdaja Din 3.—

Šolski zoo. Kratko navodilo za ustanovitev živalskega vrta. Cena Din 6.—

Oboje vam bo izvrstno služilo tudi izven šole!

MENTOR

17. LETNIK

OKTOBER 1929

ŠTEV. 1-2

ZANE GREY:

MOŽ GOZDA.

Roman z divjega zapada.

Slovenski pripoveduje dr. Joža Lovrenčič.

Prvo poglavje.

Solnce je zahajalo. Tih in samotni je bil gozd in prepojen z vonjem jelk in smrek in prelival se je v vseh plamenčeh pisanih barvah, v zlatih, rdečih in zelenih. Človek, ki je hitel pod gostim, visokim drevjem, je tonil v tej pisani lepoti barv.

Old Baldy, najvišji vrh Belega gorovja, se je dvigal okrogel in gol iznad drugih in žarel v zlatem siju zadnjih solnčnih pramenov. Ko je ugasnilo solnce za razvlečenimi vrhovi, je nenadoma zavel s črnih, skalovitih pobočij oster piš in zajel obenem s temo ves gorski svet, pokrajino, ki se je razprostirala desetisoč čevljev nad morjem, mejila vseokoli na južno Arizonsko puščavo in bila s svojimi divjimi, gostimi gozdi in bohotnimi travniki še nedotaknjena domovina losov in jelenov, medvedov in levov, volkov in lisic ter dom in zatočišče krviželjnih apašev.

V septembru je bila značilna za te kraje ostra večerna sapa, ki je redno nastopila, ko je zašlo solnce. Na njenih nevidnih perotih je prihajal tudi mrak in vzbujal glasove in šumove, ki jih prej ni bilo slišati.

Milt Dale, mož gozda, je prišel iz gošče, se ustavil na robu in se zazrl pred se in prisluhnil. Pod njim je ležala ozka dolina, porastla z visoko travo, in nerazločen šum vode je prihajal do njega. Nenadoma je šum vode prekinilo ostro

zavijanje kojota, pririjskega psa, ki si je iskal večerjo. Iz ogromne jelke so se prestrašeno oglasile divje kokoši, ki so že posedle po vejah k nočnemu počitku, z onstran doline pa jim je zamolko odgovoril divji puran, ki je tudi med vejevjem poiskal svoje nočišče.

Dale je bil vesel teh glasov, ki jih je bil vajen v svetem miru gozdne pokrajine. Menil je, da bo slišal topot konj, ki jih bodo poganjali beli možje. Ne bi jih rad srečal. V svojem nedostopnem kraljestvu je živel sam zase kot lovec in bil prijatelj z Indijanci, a sovražil je tolbe nasilnikov, ovčjih tatov, ki so se skrivali tudi v teh gozdih.

Ko je stopil Dale na pobočje, je odseval z Old Baldya zadnji žar zahajajočega solnca in polnil dolino z rumeno svetlobo in modro senco, ki sta se na gladini tolmunov gorskega potoka skušali, katera bo zmagala. Dale je gledal preko doline; rad bi prodrl s svojim pogledom senco onkraj potoka in še živo mejo smrek, ki so rastle na grebenu in se kot ostrozobi stolpci dvigale proti sivim oblakom, kateri so se zgrinjali po nebu. Tedaj je zavelo skozi gozd, da je zaječal, in v ozračju je zadišalo po dežju. Dale je zavil na ozko stezo in krenil v dolino.

Noč je bila blizu, k nevihti se je pripravljalo in zato ni maral v svoje taborišče, ki je bilo nekaj milj daleč, marveč se je napotil k bližnji stari, opuščeni naseljeniški koči, kakršnih je

bilo tam okoli več. Ko je prispel do nje, se je bilo že stemnilo. Previdno se je bližal, zakaj v koči bi ucegnil naleteti na kakega Indijanca ali medveda ali panterja. Ustavil se je in prisluhnil, a ker ni bilo izza sten nikakega znaka življenja, se je še enkrat ozrl po obla-kih, iz katerih je že rosilo, in je vstopil.

S praga je oprezoval...

Komaj je bil v hiši, je zaslišal konjski topot. S praga je oprezoval in zapazil v temi zabrisane postave jezdecev. Pet jih je bilo. Ko je zaslišal še njihove rezke glasove, se je vrnil v kočo, poiskal v temi lestev — vedel je, kje je — in splezal po njej hitro in previdno v podstrešje ter gledal, da ne bi ropotal s puško, ki jo je imel pri sebi. Komaj je bil dobro v podstrešju in toliko da je legel, oprezujoč skozi razpoke v spodnji prostor, so zarožljale v vratih ob trdih korakih ostroge.

»Ho, Beasley, ali si tu?« je hotel nekdo glasno vedeti.

Nič odgovora. Vprašujoči je zamrmral s pridržanim glasom in ostroge so zopet zarožljale.

»Fantje, Beasleya še ni!« je zaklical. »Spravite kljuseta pod streho, počakati moramo!«

»Čakati — hu!« se je mrmrajoče odzvalo. »Mogoče celo noč, a krme nikjer nič ne za živali ne za nas!«

»Jezik za zobe, Moze! Menim, da nisi za nič drugega pod božjim solncem, nego da bi žrl in žrl! Spravi konje in dva, trije skočite in prinesite kaj suhljadi, da zakurimo!«

Tihe, pridušene kletve je preglasil kmalu topot kopit in rezget utrujenih konj. Čez trenutek je sledil ostrožen korak in zadirčna beseda:

»Snake, pametno bi bilo, če bi bili vzeli s seboj še bratežnega konja!

»Že, že, Jim. Toda nismo ga in po toči je prepozno zvoniti! Sicer mislim, da nam ne bo treba dolgo čakati Beasleya.«

Dale, ki je ležal v podstrešju in tiho prisluškoval, je začutil, kako se je nenadoma stresel; mrazčavica ga je spreletela. Mož z globokim glasom je bil Snake Anson, najzanimarnejša in najnevarnejša prikazen v pokrajini, oni drugi so bili njegova tolpa, ki je bila že dolgo strah redko naseljenega ozemlja. Beasley pa, o katerem so govorili, je bil eden izmed dveh največjih farmarjev pod Belim gorovjem. Kaj naj bi pomenil sestanek Snaka Ansona z Beasleyem? Milt Dale ga je tolmačil na rovaš Beasleyu in to in ono, ki je bilo v zvezi z ovcami in pastirji ter ostalo v mali vasi Pine nepojasnjena skrivnost, se mu je razvzlozilo.

Tedaj so vstopili še drugi možje.

»Ne bo dosti deževalo!« je rekel eden izmed njih in treščil na tla velik štor.

»Jim, tu imaš kos smreke, suha je ko goba.« je pripomnil drugi.

Nekaj korakov, nato pa težki mahljaji, ki so vrčali, kako Jim obdelava smrekovo klado, da bi dobil tresak.

»Snake, daj mi no svojo pipo in brž bomo imeli ogenj!«

»Ho, Jim, pipe pa ne, mar mi je za ogenj!« je odvrnil Snake.

»Veš kaj, takega zlomka ničvrednega kakor si ti ga ni v teh gozdih!« mu je vrnil Jim in udaril dvakrat, trikrat z jeklom ob kremen in nato pihal in kmalu so treske zaprasketale in plamen je švignil izmed njih in razsvetlil kočo.

Dale si je ob svetlobi ognja ogledal družbo. Edini, ki ga je že videl, je bil Jim Wilson, katerega so v Pinu dobro poznali, preden so še kaj slišali o Snaku Ansonu. Jim je bil najboljši človek v tolpi in zato je imel tudi prijatelje med poštenimi ljudmi, kateri so pripovedovali, da se s Snakom ne razumeta posebno dobro.

»Dobro dé zdaj tak ogenj!« je dejal tršati Moze, čigar pleča so bila prav tako široka, kakor je bil njegov obraz rjavo ožgan. »Jesen se bliža in bliža... o, če bi se mogel človek le s čim založiti!...«

»Moze, v moji torbi ob sedlu je kos jelenovega mesa; če stopiš ponj, ga polovico dobiš!« ga je potolažil nekdo.

Moze je izginil ko kafra.

V svitu ognja se je zdel Snake Anson v obraz zelo upadel in kačji; oči so se mu lesketale in dolgi vrat in vsa neznanška raztegnjenost njegova so bili v skladu z imenom Snake, kar pomeni kača.

»Snake, zakaj gre pravzaprav z Beasleyem?«

»Kar lepo počakaj in zvedel boš tako hitro ko jaz,« je odvrnil glavav tolpe. Utrujen se je zdelo da je in nekam zamišljen.

»Ali nismo spravili že dovolj ubogih mehikanskih pastirjev v krtovo deželo — in vse to za lep prazen nič!« se je vmešal v pogovor najmlajši, komaj dorasel fant, ki se je po ostrih bridkih ustnicah in strastnih očeh ločil od drugih.

»Zlomkovo prav imaš, Burt. Tudi jaz mislim tako,« mu je pritrnil oni, ki je poslal Mozeja po jelenovo meso.

»Snake, sneg bo kmalu zamedel te gozdove. Ali prezimimo tam doli ob Tontu ali ob Gili?« je hotel vedeti Jim.

»Menim, da bomo moralí še na krepk pojezd, preden krenemo proti jugu!« je bil Snake kratek in trd.

Ta trenutek se je vrnil Moze.

»Bos,¹ slišal sem, da prihaja neko kljuse!« je zaklical Snaku, ki je vstal, stopil v vrata in poslušal. Veter je tulil zunaj v krčevitih sunkih in zaganjal dež v kočo.

»Oha!« je zaklical Snake in se globoko oddahnil.

Mir je zavladal nato in Dale je slišal, kako se bliža oni po skalnati stezi proti hiši. Družba ob ognju, ki je prijetno plapolal, se je nemirno prestopala, a govoril ni nihče. Snake Anson je stopil z vrat in se vrnil k ognju.

Zunaj nekje se je ustavil konj.

»Hej, kdo je notri?« je zaklicalo iz teme.

»Hej, mi sami!« je odvrnil Anson.

»Ali si ti, Snake?« se je ponovilo vprašanje.

»Sodim, da sem,« je odvrnil Anson.

Prišlec je prekoračil prag. Bil je velik mož, ogrnjen v dežni plašč, ki je moker zalesketal v siju ognja. Globoko poveznjen klobuk sombrero je senčil njegov obraz, kot bi bil zakrinkan. Imel je črne, navzdol privihane brke in brada je bila ostra kot kos čeri. Prikrito silo in moč so govorile vse njegove kretnje.

»Hej, Snake! Hej, Wilson! Nič več starih kupčij, nekaj novega bo. Povabil sem vas... a vse mora ostati tajno!«

S posebno kretnjo je pokazal, da bi rad, če bi drugi Snakovi tovariši izginili iz koč.

»Eh!« je bil Anson neodločen, potem se je pa obrnil in dejal: »Moze, Shady, Burt — stopite malo pred hišo in počakajte zunaj! Menim, da ne gre za posel, ki sem ga pričakoval... Konje že kar lahko osedlate!«

Banditi so odšli in mimogrede ošvignili radovedni tujca, ki se je umaknil v senco.

»Zdaj pa le na dan z besedo, Beas-

¹) Gospodar.

ley! Kaj nameravaš? Jim je moj zaupnik, nič se ne boj!» je dejal Snake.

Beasley je stopil k ognju in stegnol roke nad plamen, da se pogreje.

»To pot ne gre za ovce!»

»Se mi zdi, da ne,« je rekel oni. »Toda čuj, karkoli nameravaš, tako bi nas ne smel vleči! Ves dan smo čakali na Big Springu, pa je potem prijezdil tvoj Mehikanec in nam ukazal tu sem. Neznansko daleč smo od svojega taborišča in nimamo s seboj ne živil ne odej!»

»Ne bom vas dolgo zadrževal,« je rekel Beasley. »Ne, ne smete mi zameriti, če povem, da gre to pot za Ala Auchinclosa, za onega moža, ki je povzročil, da si postal bandit!»

Anson se je sunkoma zdrznil in vzbočil, tudi Wilson se je nagnil... Beasley je pogledal v vrata in začel potem šepetaje:

»Stari Auchinclos ne bo več dolgo. V Missouri je poslal po nečakinjo, mlado deklo, ki ji hoče vse zapustiti. Menda nima sicer nikogar na svetu... Poslopja, ovce, konje! Saj veste, z Alom sva bila dolgo vrsto let kompanjona v ovčarstvu. Pa je prisegel, da sem ga sleparil, in pognal me je. Vsa ta leta me zato vrag jaše — no, lahko, saj mi je dolžan ovce in v gotovini. V Pinu in vseokoli imam prav toliko prijateljev kot Auchinclos... In, Snake...

Obmolknil je, da bi se oddahnil, roki sta mu vztrepotali nad ognjem. Anson se je nagnil kakor kača, ki hoče planiti po plenu, in Jim Wilson je tudi napeto čakal, kako razvije Beasley nakazani naklep.

»Le poslušajta!« je povzel. »Dekle prispe šestnajstega v Magdaleno. To je jutri osem dni. Potem se popelje s pošto v Snowdrop, kjer jo bo čakalo par Auchinclosovih ljudi z vozom.«

»Eh«, se je namrdnil Anson, ko je Beasley vnovič obmolknil. »Čemu nam vse to?»

»V Snowdrop ne sme priti!«

»Mi naj bi napadli poštni voz in deklo ugrabili?«

»To bi rad«

»Ho — in kaj potem?«

»Potem glejte, da z njo izginete, da deklo izgine! To je, kar hočem. Jaz vzdržujem svoje zahteve pri Auchinclosu. To ga bo strlo in ko bo na tem, da izdahne, se polastim njegovega posestva. Potem se lahko deklo vrne... Vidva, Snake in ti, Wilson, kar lepo izpeljita vse, drugi pa ne smejo vedeti, za kaj gre. Ne bosta se kesala, mastno vaju plačam, le drugam se bosta morala umakniti...«

»Ta bi bila lepa!« je zagodrnjal Snake Anson. »Veš, Beasley, vse bi šlo, če ne bi igral v tej igri tudi Auchinclos s svojim življenjem. Star je res, a je trden. Še bo vlekel!«

»Auchinclos je že zapisan smrti,« je izjavil Beasley tako odločno, da ni bilo več dvomiti o tem.

»No, saj res ni bil več trden kakor včasih, ko sem ga zadnjič videl! Torej Beasley, če bi pristal na tvojo ponudbo — po čem naj spoznam dekleta?«

»Helen Rayner se piše, je dvajset let stara. Vsi Auchinclosovi so bili lepi, a ona presega baje vse...«

»Beasley, ta posel bo pač nesel, če prav mi kaj posebno ne diši. Koliko daš?«

»Kar sama opravi, saj bosta zmogla. Doslej se še ni primeril kak napad na pošto, ne pričakujejo ga tudi zdaj. Samo okrinkati se morata. No, ali bi zadostovalo desetisoč ovac, ali kar so vredne v zlatu — po feniški ceni?«

Jim Wilson je nalahko zažvižgal.

»In, da bi se morali odtod izseliti?« je vprašal Snake zamoloko.

»Tako je!«

»Ho, kot rečeno, ta dekliska zadeva mi ne diši, a vendar se lahko name zaneseš!... Šestnajstega septembra v Magdaleni in Helen ji je ime in je lepa?«

»Da. Nekako v dveh tednih začnejo moji pastirji goniti črede proti jugu. Potem, če bo vreme, me obvesti in stanemo se!«

Beasley je še nekoliko pogrel roke

nad ognjem, potem jih orokovičil, potegnili sombrero na čelo, se kratko poslovili in izginili v noč.

»Jim, kaj misliš?« je vprašal Snake Anson.

»Kaj? Po kostanj v žerjavico naj bi šli zanj...«

»Eh!... Vrnimo se v taborišče!« je bil Snake vzdražen in stopil iz hiše in za njim Jim.

Tihi glasovi so še prihajali v hišo, potem hrzanje konj, potem peket in nato topot, ki je polagoma zamrl v dalji, in le še zavijanje vetra in škropot dežja je polnil ozračje okoli hiše...

Drugo poglavje.

Milt Dale se je vzravnal in zamišljeno pogledal v temo.

Trideset let je bil Dale star. Štirinajstleten je ušel šoli in staršem v Jowi, se pridružil neki pionirski karavani in je bil med prvimi, ki so videli, kako so rastle v rebrih Belega gorovja utrjene hiše naselnikov. Ne na njivah ne na pašnikih pri ovcah ne pri vsakdanjem hišnem delu ga ni vzdržalo. Dvanajst let živi že v gozdovih in le redko obiše Show Down in Snowdrop. Nestalnega življenja gozdovnika pa se ni oprijel, ker bi sovražil svet, ne, saj so ga imeli vaščani radi in od časa do časa jih je obiskoval; le prosto življenje v naravi je ljubil, ljubil lepoto gora z ono prvotno navdušenostjo, kakršno zmore samo še divjak.

To noč je bil slučajno priča grdega naklepa proti uglednemu belokožcu, ki je bil izmed vseh najbolj pošten v pokrajini, dasi si nista bila prijatelja.

»O ta Beasley!« je bil hud. »Beasley v družbi s Snakom Ansonom!... Res, Al Auchinclos ne bo več dolgo. Ubogi starec! Če mu povem, kaj se plete, prepričan sem — meni ne bo verjel!«

Zaroto je hotel na vsak način razkriti, zato bi moral v Pine.

»Dekle... Helen Rayner... dvajset let... Beasley hoče, da bi jo ugrabili in odpeljali... To je hujše ko — smrt!« je ugotavljal.

Dale je presojal sleherni pojav in dogodek z ono mirnostjo, kakršno si pridobi človek, ki pozna vse življenje in dogodivščine v gozdu. Ničvredni ljudje izvršijo svoja podla dejanja pač tako kakor volčje, ki slede jelenu. O, kajkrat je že pihnil katerega za njegovo krvoločnost! Z ljudmi, dobrimi ali hudobnimi, ni prišel še do razpora. Stare žene in otroke je imel rad, a za kako dekle se še zdaleka ni zanimal. Slika Helene Rayner pa ga je čudno genila in jasno mu je bilo, da mora onemogočiti Beasleyevo namero, ne da bi napravil uslugo staremu Alu Auchinclosu, marveč samo radi dekleta. Najbrže se že pelje na zapad in je vsa radovedna in sanja o novem domu. O, kako malo slutijo ljudje, kje in kako se konča njih potovanje! Ta in ona sled se zgubi nenadoma v gozdu in le spreten gozdovnik utegne razvozlati tragedijo...

»Čudno, da sem danes zavil po najkrajši poti od Spruce Swampa²⁾ preko pokrajine!« je razmišljal Dale. Sicer ni bil vaje razmišljati o svojih potih in slučajih in nikdar se mu ni zdelo nič kaj nenavadnega. Danes pa, ko je zavil brez pravega povoda z navadne poti in nepričakovano prisluškoval naklepu, ki so ga kovali zoper mlado dekle, je le razmišljal in se razburil. Razburila ga je zloba ljudi, ki so tako mirno računali in nastavljali past nedolžnemu dekletu.

»Stari Al me ne bo hotel poslušati. In tudi če bi me, veroval mi ne bo. Ne on ne kdo drugi... Vseno! Snake Anson ne dobi dekleta v svojo pest!«

Tako je pomislil in sklenil Dale, zgrabil puško in se spustil v pritličje ter pogledal, kako je zunaj. Noč je postala bolj temna, bolj vetrna, bolj hladna; oblaki so se bili raztrgali in plesali preko neba, le redke zvezde so sijale, od severozapada je pršilo in iz gozda je prihajalo, kakor bi zamolklo tulilo.

»Najbolje bo, da kar tu prenočim,« si je dejal Dale in razgrebel žerjavico.

²⁾ Smrekovega močvirja.

Iz svojega lovskega plašča je vzel soli in nekaj kosov posušenega mesa. Posolil ga je in dal na žerjavico, kjer se je začelo cvreti in je cvrčalo in se krivilo, dokler ga ni s priostreno tresko nabodel in s slastjo použil.

Potem je še posedel na tnalu, razširil roke nad gasnočo žerjavico in se zamislil. Zunaj je rastel vihar, ječanje gozda je prehajalo v divje tuljenje. Dale je čutil, kako ga je prevzela prijetna toplota, in vihar v gozdih je slišal zdaj kakor šum mogočnega slapa in spet kot krik umikajoče se vojske in spet se mu je zdel nekam tih in žalosten. V pojemajoči žerjavici je pa gledal slike, ki so bile čudne, kakor bi se pletle iz sanj.

Ko je žerjavica zamrla, se je dvignil in odšel v podstrešje, kjer je zaspal...

Čez noč se je veter unesel in nič več ni deževalo. Travo je na odprtem pokrila rahla plast slane. Ko osiveli so bili travniki in jase, a gozdi so porumeneli. Pod drevjem so se razprostirale hladne sence in vsa tihota je bila tako skrivnostna, kot da prihaja od pošastnih prikazni. Pa je zaplamenelo na vzhodu in v žarkih pramenih rdečega solnca se je vse vzbudilo v novo življenje...

V probujajočem se jutru je bil Dale ves vesel, kakor je bil pod večer vedno zamišljen. Hitro in neslišno je prečkal strmine, da bi se ognil napornega plezanja. V senakah — tako so imenovali mehikanski pastirji pašnike — in pogosto zarastlih gričih je zapazilo njegovo ostro in večje oko nešteto sledov divjačine. Tam je zahreščala suha veja, nekaj črnega, okroglega je zginilo med smrekami, v vejevju so se oglasili ptiči, ko da je po njih, pritajeni koraki — vse to in še marsikaj je videl in slišal in si znal tolmačiti. Ko je stopil na neko jaso, je zapazil lisico na preži. Pogledal je natančneje in videl jato jerebic, ki so se še pravi trenutek splasene dvignile frfotaje v zrak, lisica pa jo je pobrala z dolgim nosom. Na vsaki senaki je na-

letel na divje purane, ki so se pasli med travo, iščoč za semenjem.

Dale je imel navado, da je vedno, ko je šel v Pine, kaj ustrelil in nesel svežega mesa prijateljem, ki so ga z veseljem sprejeli. Tudi to pot ni maral opustiti te svoje navade, čeprav se mu je mudilo. Prišel je v borov gozd, ki je bil postlan s suhim iglovjem, in stopal je ko po mehki, dehteči preprogi. Večerece so se mu muzale z vej in rogovil in švigale v vrhove, ko se je bližal. Bile so one majhne, rjave, svetlopisane, bile so tudi večje, usnjatorjave, in še one lepe temnorjave z belimi košatimi repi in našopirjenimi uhlji.

Gozd je prešel v preriji podobno ravan, obdano z nizkim gričevjem, po katerem so z rdečeorumenelim listjem šumeli jeseni in čakali jutranjega solnca. Čez štirideset divjih puranov je Dale tu presenetil in begati so začeli na vse strani, dokler se niso zgubili v travi in je bilo videti iznad nje le še njihove značilne glave. Tudi nekaj kojotov je zapazil, ki so očitvidno prišli nad purane, a ko so ga ugledali, so jo ubrali proti gozdu.

Dale je z veseljem opazoval vse to.

Vse roparice v gozdu je Dale zasledoval, čeprav je spoznal, da so lev, volk in lisica v smotrnosti narave prav tako potrebni kakor lepe divje živali, ki so jim v plen. Vendar je nekatere živali bolj ljubil in zato je sovražil ono nerazložljivo krvoločnost. Tudi kojote je hotel oplášiti. Pomeril je nanje in strel je zadel predzadnjega tako kot je nameraval: vrgel mu je v gobec dobršno dozo prahu in igel in ga tako oplášil, da je zbeگان poskočil v stran, butnil ob neko drevo in se nato omamljen zatekel v zavetje gozda.

Ko je Dale presekal ravan in prišel v gozd, kjer so pomešano rastle topoli in borovci, in so se razprostirale med njimi lepe svetle jase, je zaslišal, kako godrnja spodaj ob potoku, po glasu sodč, velik puran. Zavil je previdno s poti in šel med drevjem za glasom in v solnčnem lazju je zagledal dvanajst pu-

ranov, ki so gonili svoj guder guder, obrnjeni proti njemu. Dvignil je puško, pomeril in sprožil. Dva sta padla, drugi pa so se nerodno dvignili in težki leteli nizko nad travnikom in izginili v gozd.

Dale je ustreljeni ptici pobral, ju vrigel čez rame in šel dalje ter dospel na gozdni polog, odkoder mu je vzplaval

Dvignil je puško,...

pogled nizzdol po pobočju, ki se je vlekle milje daleč in bilo porastlo z borovci in cedrami. Tam v dalji doli se je začelo drevje redčiti in v nedogled tja do temnega obzorja se je valovila v svoji goloti lesketajoča se puščava.

Vasica Pine je ležala še v območju porastle pokrajine, čeprav gozdi tam okoli niso bili več gosti. Cesta, ki je tekla vzporedno s temno reko, je delila kup naseljenjskih hiš, iznad katerih se je vil modrikast dim. Žitna polja, rumena v solncu, so se razprostirala okoli vasi in potem prav do gozdov zeleni pašniki, po katerih je bilo nešteto konj in goved. Zdelo se je, da je naselbina sredi naravne jase, zakaj sledov izsekane gozda ni bilo videti. Vtis, ki ga je napravila, je bil bolj divji ko idiličen, vendar miren, kot ga pač zapusti vas, ki živi oddaljena od šumnega sveta svoje tiho življenje v blagostanju in sreči.

Dale se je ustavil pred lepo majhno hišo. Okoli nje je bil vrt, ki so ga plovile solnčnice. Glasno je pozdravil in odzdravila mu je stara, že upognjena, a vendar še krepka žena, ki se je pojavila na pragu.

»Moj Bog, ali ni to Milt Dale?«

»Sem, sem, Mrs. Cas, in purana sem vam prinesel,« je odgovoril Dale.

»Milt, o kako ste dobri! Vedno se s čim spomnite stare vdove Cas... Kak puran! Prvi je to jesen, ki ga vidim. Moj mož Tom mi je tudi nosil take pure... Kdo ve, mogoče se pa le še kdaj vrne!...«

Tom Cas, njen mož, je šel pred leti v gozd in se ni več vrnil, žena ga je pa še vedno čakala in upala.

»Lahko da... Marsikdo je že izginil v gozdu, a se je vendarle še vrnil,« jo je potolažil Dale kakor vsakokrat, ko mu je tožila.

»No, vstopite, vstopite! Vem, da ste lačni. Kdaj, sin moj, ste zadnjič použili sveže jajce ali kako cvrtje?«

»He, to boste pač še vedeli!« se je Dale zasmeljal in stopil za njo v majhno, a čedno kuhinjo.

»Bog pomagaj, nekaj mesecev je že!« je zmajala za glavo. »Veste kaj, Milt, čas bi že bil, da opustite svoje divje gozdno življenje in se poročite in ustanovite svoj dom!«

»Kolikokrat ste mi že to svetovali!«

»Da, in bom še in še, dokler tega ne doživim... Zdaj pa sedite, da vam kaj pripravim!«

»Kaj pa je novega, tetka?«

»Novega, kaj naj bi le bilo novega v tem zapuščenem kotu? Dva tedna že ni bil nihče v Snowdrupe... Stara Sary Jone je umrla, ubožica, pa je bolje zanjo, in ena mojih kravic se je zgubila. Milt, podivjala bo, če ostane v gozdih. Za njo boste morali in jo poiskati, ker drug nihče tega ne more! In junico Johna Dakkerja je raztrgal lev in onega lepega konja Lema Hardena — saj veste, neznansko rad ga je imel — so ukradli konjski tatovi. Lem je napol zmešan radi tega. Da, Milt, in kje imate

vi svojega velikega Rangerja, ki ga nočete nikdar prodati in ne posoditi?»

»Moji konji, tetka, so lepo tam gori v gozdovih in so, upam, varni pred konjskimi kunami!«

»Hvala Bogu! Tod pa so pokradli toliko živine, Milt, verujte mi, da je človeku kar težko!« je rekla in še besedičila o tem in onem in Dale jo je z veseljem poslušal in dobro mu je delo, ko mu je razlagala svojo modrost. Tudi kosilo mu je teknilo in je bil prepričan, da tako okusnega ne zna pripraviti nihče drugi.

»Kako pa je s starim Auchinclo-som?« je vprašal.

»Slabo, slabo,« je vzdihnila Mrs. Cas. »Okoli pa le še hodi in jezdari, a ne bo več dolgo... Da, poslušajte, zdaj sem se spomnila! Al je poslal v Saint Joe po svojo nečakinjo — Helen Rayner. Vse ji bo zapustil. Lepa deklica je, pravijo. Kaj, Milt, ali bi ne bila to prilika za vas? Kar pustite gozd in poprimite se česa!... Lahko bi jo dobili!...«

»Ne bo nič, tetka,« se je zasmel Dale.

Mrs. Cas se je še bolj glasno zasmelajala:

»Nič! Vsaka bi vas vzela, Milt Dale, če bi le z mezincem ganili!«

»Mene? Kako le, tetka?« je bil veselo radoveden, a vendar nekoliko zamisljen.

»Kako? Otrok, desetleten deček se mi zdite, a včasih star ko gore... Ni ga mladeniča tu pri nas, ki bi bil kakor vi! In Auchinclosova deklica, ej!... Vse Auchinclosove so bile pridne...«

»Tetka, nič se ne bom ženil. Srečen sem v svojih gozdovih.«

»Kaj, vse življenje mislite ostati tako?«

»Mislim in upam...«

»Sram vas bodi! O le počakajte, pride še čas, ko vam kako dekle zmeša glavo! Mogoče prav Helen Rayner. Bog daj, da bi vam jo!«

»Recimo, tetka, da bi mene res preustvarila — starega Ala ne bo! Al me sovraži, saj veste.«

»No, no, tako hudo pa le ni! Ko sem zadnjič govorila z njim, je vprašal po vas. Rekel je, da ste pač divjak, a da vas ceni, ker da so možje vašega kova ko nalašč za take nove naselbine. Bog ve, koliko dobrega ste napravili naši vasi! Milt, staremu Alu res ne ugaja vaše divje življenje, sovražil pa vas ni, dokler mu ni vaš udomačeni panter raztrgal toliko ovac.«

»Ne verjamem, tetka, da bi moj Tom kdaj Alu raztrgal le eno ovco!« je odločno zagotavljal Dale.

»Hm, Al je pa prepričan in drugi tudi. Saj niste nikdar prisegli, da bi jih ne bil. Onadva pastirja sta pa prisegla, da sta ga videla...« je rekla Mrs. Cas.

»Videla sta pač kakega kugarja in se tako prestrašila, da sta zbežala!«

»Kar je res, je pa res! Vaša zver je že taka, da se je mora vsakdo ustrašiti. Za božjo voljo vas prosim, ne jemljite je več s seboj, ko pridete sem doli. Nikdar ne pozabim, kako je bilo ondaj, ko ste jo imeli tu. Vse, staro in mlado in konji, vse je bilo iz sebe!«

»Kaj pa more Tom za to, tetka? Ni je bolj krotke živali, kar jih imam rad. Ali ni tedaj naslonil glave v vaše naročje in vam lizal roke?«

»Že, že, Milt, saj je prijaznejši mimo marsikaterega mojih znańcev, a le kakšen je in kaj vse vedo ljudje povedati o njem!«

»Kaj, tetka, kaj?«

»Pravijo, da zdivja, ako ni vas zraven. In da izsledi sleherno stvar in jo konča, če ga naženete...«

»Tako sem ga pač naučil...«

Dale je pokosil, še malo posedel in poslušal staro zgovorno vdovo, nato je pa vstal, vzel puško in še drugega purana ter se poslovil. Mrs. Cas je šla za njim pred hišo.

»Saj pridete spet kmalu, Milt, kaj ne? Vsaj toliko, da si pogledate Aलोve nečakinjo. Še teden, pa bo tukaj!«

»No, bom že prišel mimogredé!... Kaj pa moji prijatelji, tetka, mormonski mladci?«

»Nič jih nisem videla in jih tudi ne želim videti. Milt Dale, to vam rečem, če vas bo kdo kdaj ugnal za vedno, bodo to Mormoni!«

»Ne bojte se, tetka, prijatelji smo! Često me obiščejo v gozdih in pomagam jim, če je treba izslediti kako klju-se, ali če hočejo svežega mesa.«

»Pri Beasleyu delajo zdaj.«

»Res?« se je začudil Dale.

»Beasley je tako bogat, da postavlja plot okoli svojega posestva. Zmanjkalo mu je delavcev, pa jih je najel... Res, Milt, Beasley je tako bogat, da ne ve več, kaj je njegovo... Najponosnejši gospod v naših krajih je, odkar hira stari Al, ki ga Beasleyeva sreča tudi tare... Precej hudo sta se zadnje čase spoprijela, kakor pravijo, toda Al ni več, kar je bil.«

Dale je poslušal, se vnovič poslovil in odšel zamišljen in resen. Vedel je, da bo poskusil Beasley vse, da utrdi svojo moč, in da ni brez nevarnosti, postavljati se mu po robu. Med potjo je srečal tega in onega znanca in pozdravili so se in se zanimali, kod hodi in kaj dela. Ko je oddal še drugega purana neki starki v vasi, jo je mahnil proti edini gostilni, ki je bila v prostorni naseljeniški hiši ob cesti.

Okoli Milta se je kmalu zbralo vse polno vaščanov in vsak je imel kako željo ali prošnjo in obljubljal je moral na desno in levo svojo pomoč, tudi živinozdravniško. S svojo uslužljivostjo se je bil prikupil vsem in veselil so ga bili, ko se je pojavil med njimi.

Ko je bil tako sredi vaščanov, je prišel po cesti Beasley in vstopivši v gostilno, je zapazil Daleja.

»Hoj, Milt,« je zaklical in mu prožil roko v pozdrav z mogočno kretnjo.

Dale mu je potresel roko in ga vprašal:

»Kako, kako, Beasley?«

»Ne bi rekel, da slabo, čeprav imam več dela, nego ga zmorem! He, ali ne bi hoteli k meni v službo? Nadzorovali bi mi ovčarje.«

»Težko bo kaj! Vsaj za zdaj hvala lepa!«

»Kaj pa v gozdovih?«

»Črno puranov in lisic in vsakršne divjačine... Tudi medvedov kar mr-goli. Indijanci so se že umaknili pred zimo na jug, pa mislim, da ne nastopi še tako hitro in da bo mila!«

»Lepe reči! In odkod prihajate?«

»Iz svojega taborišča. Kar vprek sem jo udaril...«

»Vaše taborišče!... Nihče ga ni še izsledil!« je menil Beasley mrko.

»Tam gori v gozdu je!...«

»Imate pač onega kugarja privezanega pri vratih?« je vprašal Beasley in se za spoznanje zgrozil. Tudi punčici v njegovih trdih, rjavih očeh sta se razširili.

»O, Tom pa ni privezan in tudi svoje koče nimam, Beasley!«

»Kaj, da bi tičala ta neznanska zver kar tako pri vas!?«

»Kajpada!«

»Ne, tega ne razumem. Veste, kugarjev ne morem. Ne, da bi se jih bal, ne, a bežati sem moral že kajkrat pred to vražjo zalego!... Ostanete kaj delj tu?«

»Nekaj časa že!«

»No, pa me obiščite kaj na farmi! Me bo veselilo. Nekaj vaših starih lovskih prijateljev že dela pri meni.«

»Hvala, Beasley! Mislim, da vas bom obiskal...«

Beasley se je obrnil, da odide, a kakor da se je zdaj šele spomnil, se je ustavil in rekel:

»Najbrže ste že slišali, da pojde Auchinclos kmalu v krtovo...«

Odločna, težka misel se je začrtala v njegov obraz, ko je čakal odgovora. Dale je uganil, kaj namerava Beasley, pa je mirno odvrnil:

»Mrs. Cas mi je pravila.«

»Ne bo dolgo! Žal mi je — čeprav ni bil nikdar kaj posebno pošten...«

»Beasley, meni tega ne boste natvezli! Meni ne! Al Auchinclos je bil najpoštenejši mož, kar jih je kdaj bilo tod!«

Beasley je grdo pogledal.

»Dale, kaj vi mislite, ne bo odločalo pri naših izseljencih! Živite pač v gozdu...«

»Četudi živim v gozdu, utegnem misliti to in ono in to in ono tudi — vedeti,« je pripomnil Dale previdno in pomembno, da so se začudili prisotni, kako more tako ugovarjati Beasleyu, katerega je tudi presenetil in zmedel.

»Kaj pa morete vedeti, he?« je Beasley vprašal.

»No, kar se v Pinu godi,« je bil Dale kratek.

Nekaj mož se je zasmejala.

»In kaj vse se godi tu!« se je bridko vmešal Lem Harden.

Beasley, ki dotlej ni smatral Daleja za človeka, s katerim bi mogel resno govoriti, še manj, da bi mu utegnil kdaj onemogočiti kake načrte, se je zavedel, da je Dale pameten in sila samostojen. To ga je presenetilo in zmedlo. Pa je le še rekel:

»Dale, z Auchinclosom sva si nazkriž — že nekaj let. Marsikaj, kar pravi, da je njegovo, je moje! In to moram dobiti tudi v roke! Ljudje bodo

odločali. No, nekateri bodo zanj, drugi zame. Večina jih bo na moji strani... Za koga boste vi? — Al Auchinclos vas ni posebno obrajal in dolgo ne bo več... Ali boste zanj?«

»Da, zanj bom!«

»Hoho, veseli me, da ste se tako jasno izrazili!« je odvrnil Beasley in odšel z odločnim korakom človeka, ki je pripravljen, streti sleherno zapreko, katero bi mu kdo postavil.

»Milt, slabo si napravil, da si vzdrazil Beasleya proti sebi. Veš, lepega dne bo vse s to gostilno vred spravil v svoje kremplje,« je pripomnil Lem Harden.

»Če ne bo toliko, na Alovo bo pa le sedel!« je menil drugi.

»Prav je bilo, da se je Milt postavil za starega Ala!« je poudaril Lemov brat.

Dale ni črhnul in se je tudi napravil in šel po cesti. Nič več ga ni tako težilo ono, kar je vedel o Beasleyu, in prav se mu je zdelo, kakor je začel. K Alu Auchinclosu je mislil, a je stopil prej še v borov gozd, da v samoti nemoteno premisli vse, kaj in kako.

(Dalje prihodnjič.)

JANKO HAFNER:

KAKO GRADIJO ZRAKOPLOVE.

Človeku je postalo pretesno na zemlji, zahotelo se mu je potovanja po zraku in izumil je stroj, ki mu to omogoča. Danes so sicer še bolj redki ljudje, ki se smejo ponašati, da so se že vozili z zrakoplovom ali letalom, toda ni več daleč čas, ko bosta postala zrakoplov kakor letalo tako neobhodno potrebna prometna sredstva, kakor so že danes železnica, parnik in avtomobil.

Zrakoplovna sredstva delimo danes v dve skupini: v aerostatična in aerodinamična. K aerostatični skupini prištevamo vsa zrakoplovna telesa, ki se morejo vzdržati v zraku radi svojega ravnotežja, nekako tako, kakor visi riba v

vodi; ostanejo lahko v zraku tudi če se ne gibljejo. Potemtakem so aerostatične vse vrste balonov in zrakoplovov. Telesa pa, ki se morajo gibati, ako se hočejo vzdržati v zraku, so aerodinamična: tako vse vrste letal.

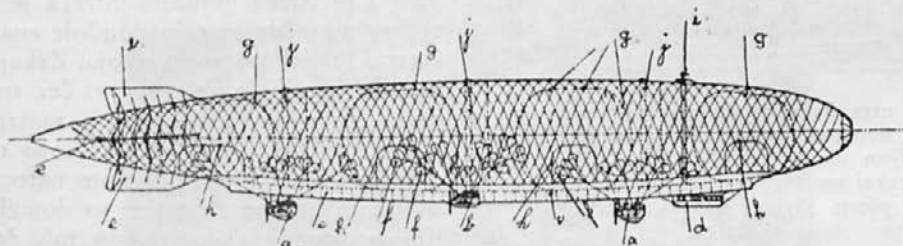
Pri zrakoplovih — o nevodljivih balonih kot predhodnikih zrakoplova tu ne bom razpravljaj — moramo razločevati spet dva sistema: togi in netogi. Oba temeljita sicer v fizikalnem zakonu o vzgonu: vsako telo izgubi toliko na svoji teži, kolikor tehta od njega izpodrinjeni medij, v našem slučaju zrak, toda zastopniki netogega

sistema so pri gradnji zrakoplova gledali predvsem na varno pristajanje in lahko shranjevanje. Zastopniki togega pa na dolge in uspešne vožnje po zraku in iz tega izvira tudi glavna razlika: toge zrakoplove grade drugače kakor netoge.

Mimogrede omenjam, da se je v gradnji netogih zrakoplovov odlikovala sprva posebno Francija in pozneje, med vojno, tudi Italija, ki je sistem zelo izpopolnila; pri tem sistemu pa že od vsega početka prvači Nemčija s svojimi »Zeppelinii« in stoji na prvem mestu še sedaj. Druge države: Anglija,

večjideli iz tenke svile, impregnirane z gumijem, tako da ne propuščata plina. Ovoj sam sešijejo navadno iz podolga-stih pasov. Oblika ovoja je sicer zelo spremenljiva — saj je ves ovoj sešit iz svile brez vsakršne opore — vendar zadošča že večji pritisk 1/100 atmosfere, da se ovoj napne in dobi stalno obliko.

Kako pa dosežemo ta stalni večji pritisk, ki povzroča, da je ovoj vedno primerno napet? Ali s tem, da nekoliko bolj napolnimo balon s plinom? To ne gre, ker tudi najboljši ovoj propuščata nekaj plina, zato bi nam tako doseženi večji pritisk ne vzdržal dolgo. Za do-

Slika nam kaže v obrisih modernejši netogi vojni zrakoplov tipa Parseval iz zadnjega leta svetovne vojne. Ima že 4 motorne gondole, eno spredaj, drugo zadaj (a), v sredi ima pa dve: eno na levi, drugo na desni strani (b). Ima tudi že precej dolg vzdolžen hodnik (c) in v ospredju poveljniško kabino (d). Krmilje obstoji iz dveh vodoravnih in dveh navpičnih ploškev na koncu trupa (e). Jasno je videti mrežo, ki je vržena preko vsega zrakoplova in ki drži vzdolžni hodnik in kabino ter motorne gondole. Deteljicam podobne zanke (f) so posebne nosilne konstrukcije, ki drže vrvi in drogove, na katerih vise motorne gondole. Ves zrakoplov je predeljen v 4 manjše balone (g), ki so označeni s črkami; v notranjosti teh celic pa vidimo vrisane manjše balonete (h). Vidimo tudi še lestvo, ki vodi iz kabine skozi trup na gornji krov zrakoplova (i), kjer je postavljen top za obstreljevanje zrakoplovov. Črtkane vidimo tudi 3 odvodne kanale (j) za odvišni plin.

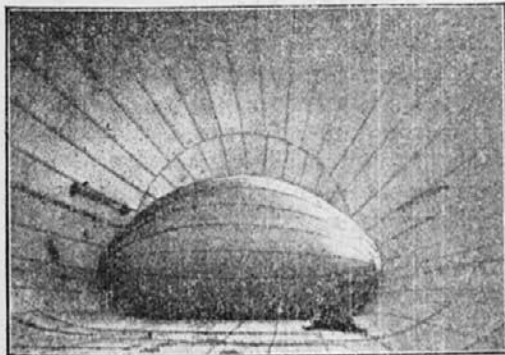
Rusija, Severna Amerika so ustvarile doslej še malo izvirnega in samostojnega.

Oglejmo si sedaj netogi motorni zrakoplov! Beseda sama nam izdaja, da pri tem sistemu nimamo trdne konstrukcije, ampak prožno, spremenljivo. Najvažnejši del zrakoplova je velik ovoj podolgaste oblike, napolnjen s plinom. Na ta ovoj je obešen navadno čoln (gondola), kjer je montiran motor, ki žene ves zrakoplov. Ovoj mora biti za plin nepropusten in poleg tega še toliko trden, da more nositi težo nanj obešene gondole in prenesti pritisk zraka in vetra pri poletu. Ovoj je narejen

sego potrebnega pritiska uporabljajo radi tega tako zvani balonet, ki ga namestijo v notranjščini zrakoplova.

Balonet je majhen balon, ki ga more črpalka ob motorju vsak čas napolniti z zrakom. Deluje pa takole: V začetku, pri polnjenju ovoja s plinom, puste balonet prazen; če pa s časom poneha potrebni večji pritisk plina v ovoju, zaženo črpalko, ki napihne nekoliko balonet v notranjosti ovoja in s tem nekoliko stlači zredčeni plin: večji pritisk je dosežen! — Pa tudi še v drugem slučaju so balonetove lastnosti neprecenljive. Vzemimo, da se dvigne visoko v zrak netogi zrakoplov, ki ima

10.000 m³ prostornine. Znano je, da v višjih legah zunanji zračni pritisk pada. Pritisk v ovoju postaja torej vedno večji in mi moramo, ako hočemo zarovarovati ovoj, da ne počni, izpuščati plin

Slika nam kaže napihnjeni balonet v notranjosti netovega zrakoplova. Temnejše črte na zunanem ovoju kakor tudi na balonetu, so šivi; zakaj ves ovoj je sešit iz podolžnih pasov, ki se potem skrbno sešijejo in zlepijo v balonet.

toliko časa, dokler ne dosežemo ravno pravega večjega pritiska (1/100 atmosf. nad zunanjim). Ako smo se dvignili n. pr. tako visoko, da smo morali oddati 20 % prvotnega plina, ki nam je v nižjih legah pomagal dvigniti zrakoplov, smo izgubili na ta način plina za 2.000 m³ prostornine, kar je prav lahko mogoče. Sedaj se pa vračamo na zemljo; zunanji zračni pritisk narašča in stiska ovoj, tako da postaja ta vedno bolj ohlapen in izgublja svojo prvotno obliko. S tem se pa večja nevarnost, da se v sredi, kjer je najbolj obtežen, ne prelomi, kar se je v resnici že večkrat dogodilo in povzročilo veliko nesrečo. Tu pomaga balonet. Črpalka ga napolni z 2000 m³ zraka, s čimer se nastala praznina spet izpolni, ovoj spet napne ter dobi pravilno obliko. Seveda, namesto 2000 m³ plina v zrakoplovu, je sedaj 2000 m³ zraka v balonetu. Iz tega pa sledi, da velikost baloneta odloča, kako visoko se sme dvigniti zrakoplov! Čim večji je balonet, tem višje sme zrakoplov pod nebo, ker ve, da mu bo

izpuščeni plin pozneje nadomestil zrak v balonetu; seveda, več plina kot ga drži poln balonet, ne more nadomestiti. Zato morajo vsi oni netogi zrakoplovi, ki so določeni za visoke vožnje, imeti velike balonete. Navadno imajo po dva: enega v sprednjem delu ovoja, drugega pa v zadnjem. Z napihovanjem enega in izpraznjevanjem drugega se da izborno podpirati višinsko krmarjenje.

Balonet in ovoj brez trdnega ogrodja sta torej netogemu sistemu svojstvena.

Čez ovoj je navadno vržena velika mreža, na kateri je potem z mnogimi vrvmi pritrjena gondola. Mreža je potrebna zato, da se teža gondole enakomerno razdeli po vsem ovoju. Zakaj, če bi čoln obesili le na eni vrvi čez sredo ovoja, bi njegova teža balon raztrgala ali pa prelomila. Baš radi tega so tudi določene izmere zrakoplovom netovega sistema. V svetovni vojni so dosegli ti tipi prostornino do 35.000 m³, česar tudi povojna doba ni preseгла. Seveda so pri teh izmerah morali opustiti prvotni ideal, da naj bi se namreč dal ves zrakoplov tako zložiti, da bi ga mogli spraviti na navaden voz, zakaj konstrukcija je postala tako velika, da je potreboval na nekaterih mestih podpore.

Novejši netogi zrakoplovi so dobili tudi krajši hodnik, ki se končuje spredaj v kabino, oziroma gondolo. V slednji, ki se je s časom vedno bolj večala, je nameščen motor in vsa druga potrebna oprava, hrana itd. Tudi moštvo dobi svoj prostor v gondoli.

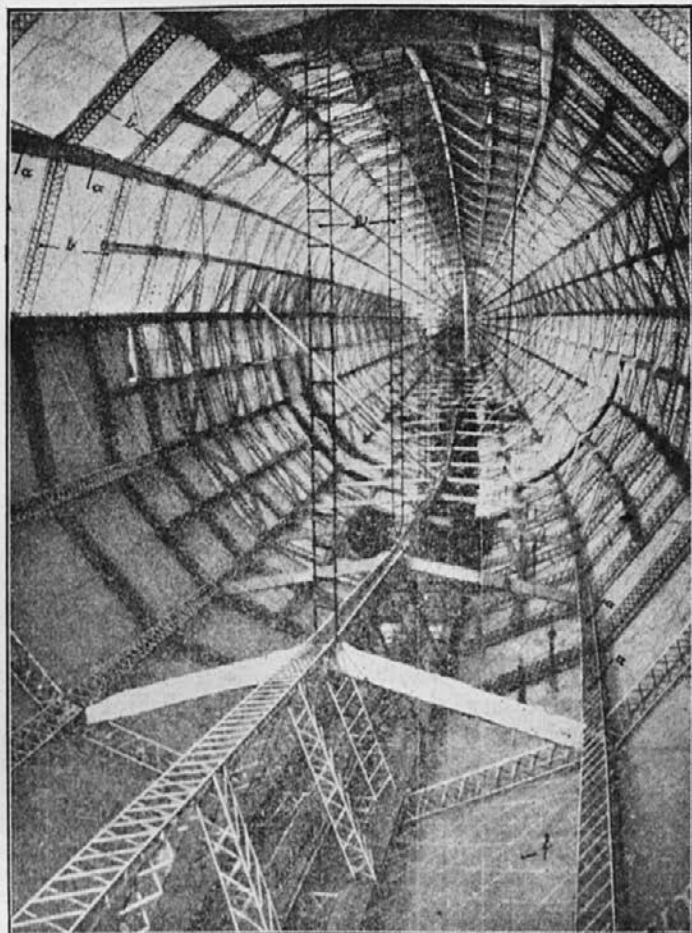
S tem bi bil v najbistvenejših delih opisan zrakoplov netovega sistema.

Drugi, togi sistem je zasnoval in praktično izvedel nemški grof Ferdinand von Zeppelin¹, zato imenujemo te vrste zrakoplovov »Zeppeline«. V nasprotju z netogim sistemom je dal ovoju nesprenmljivo, trdno obliko na

¹ Roj. 8. jul. 1838 v Konstanzu ob Bodenskem jezeru, umrl 8. marca 1917 v Charlottenburgu pri Berlinu.

ta način, da ga je napol na ogrodje sestavljeno iz podolžnih nosilcev in prečnih krogov. V notranjost tega ogrodja in ovoja pa je namestil balone, ki so bili napolnjeni z nosilnim plinom. Na

11.7 m premera. Bil je torej precejšnja smotka, saj je držal 11.300 m³ plina. Ogrodja, kamor je pritrtil zunanji ovoj radi tega, da je dobila celota lepo in prikladno obliko in kolikor mogoče

Slika nam kaže komplicirano ogrodje zrakoplova. Vidimo vzdolžne nosilce (a) in prečne kroge (b). Vsak drugi prečni krog je zvezan z mnogimi jeklenimi žicami, ki se pa na sliki ne razločijo. Spodaj vidimo še nedovršen trikotniški hodnik, kakor tudi še neizdelano ostalo ogrodje. Dalje več lestev (c), ki vodijo iz hodnika na vrh zrakoplova. V spodnjem delu slike opazimo, da pravokotnike, ki jih tvori ogrodje prepletajo še tanke diagonalne žice (f), ki morajo vzdržati nosilni pritisk ovoja, napolnjenega s plinom. Vsa notranjost je seveda še brez plinskih celic.

trdno ogrodje je obesil gondole z motorji. Prvi zrakoplov tega tipa je zgradil l. 1900. Dobro je računal, da bo mogel doseči uspehe le z zelo velikimi prostorninami in zato je bil že ta prvi njegov zrakoplov 128 m dolg in je imel

majhen upor, ni sestavljal iz lesa, ampak iz kovine. Vzel je zelo trdo zlitino iz aluminija, tako zvani duraluminij. Tudi v tem se je ločil od drugih zrakoplovcev, ki so pri vseh trdnih konstrukcijah uporabljali večinoma le les.

Del ogrodja so mu tvorili prečni krogi, ki so bili prav za prav pravilni mnogokotniki. Zvezal jih je na ogliščih enega za drugim s podolžnimi nosilci. Razdalje med posameznimi mnogokotniki so bile najprej 8 m, potem 10 in končno celo 15 m. Dalje je zvezal te mnogokotnike še povprek z mnogimi jeklenimi žicami, da bi bili tako kos vsakemu pritisku. Spodnje podolžne nosilce je še posebej ojačil in zgradil hkrati podolžen hodnik, ki je vodil po vsem zrakoplovu od enega konca do drugega. (Kasneje je premaknil ta hodnik v notranjost trupa, tako da je dobil zrakoplov mnogo lepšo in enotnejšo obliko.) Tam, kjer so bili prečni mnogokotniki oddaljeni 10 m ali 15 m je vstavil na vsakih 5 m še pomožne obročje, ki so trdno vezali prečne nosilce.

V začetku so imeli Zeppelinovi zrakoplovi obliko valja, zaokroženega na obeh koncih; zato je med dva in dva glavna prečna kroga lahko vstavil enake balone, ki so bili seveda tudi valjaste oblike, tako da so se tesno prilegali ogrodju in zunanemu ovoju. Pozneje so poizkusi pokazali, da je najboljša, ako ima zrakoplov obliko padajoče kaplje; in od takrat so razvrščali tudi balone drugače. — Gondole za motorje in potnike je pritrldil z jeklenimi vrvmi in drogovi na podolžen hodnik. Kot krmilo služijo Zeppelinom štiri ploskve, dve horizontalni kot višinsko, dve vertikalni kot stransko krmilo. Velikost teh ploskev varuje hkrati, da se zrakoplov ne more vrteti, oziroma nihati okrog prečne osi. Ploskve vzdržujejo na ta način pravo lego zrakoplova v zraku in se imenujejo zato stabilizacijske ploskve.

Konstrukcija netogih, zlasti pa še togih zrakoplovov, se je s časom v raznih ozirih silno skomplicirala in izboljšala. Pri tem ima mnogo zaslug inž. J. Schütte, ki je z denarno pomočjo družine Lanz zgradil po principih za gradbo ladij več zrakoplovov in privedel togi sistem do velike popolnosti.

Tako ima vsaka moderna zračna ladja v notranjosti nad 10 balonskih celic s posebnimi ventili za reguliranje pritiska v raznih višinskih legah. Potem se potrebuje za vsaki dve celici še po en odvodni kanal, ki izpušeni plin odvaja na vrhu ladje. V hodniku, ki vodi spodaj v notranjosti trupa od enega konca do drugega, so nameščeni sodi za bencin, vodni balast, olje in vse druge potrebščine. Modernejše konstrukcije imajo potniško kabino z vsemi potniškimi prostori navadno spredaj, dočim imajo zadaj ostale gondole, motorje in sedež za moža, ki mora nadzorovati motor.

Morda bi sedaj kdo vprašal, katera vrsta zrakoplovov je boljša in kateremu sistemu gre prvenstvo — togemu ali netogemu, in kateri bo v bodočnosti prevladal? — Na vsak način prenesejo togi zrakoplovi več in so dosegli večje zunanje uspehe, ne pozabimo pa, da so v manjših izmerah netogi zrakoplovi gospodarsko bolj ugodni kot togi. Za bodoče pa je verjetno, da se bo posebno za velike razdalje uporabljal le togi sistem.

Po teh teoretičnih podatkih si oglejmo še praktično zrakoplov, ki so ga Nemci l. 1924. izdelali v Zeppelinovih tvornicah na račun vojnih reparacij za Amerikance in ga imenovali LZ 126.² Amerikanci so ga prekrstili v ZR III z imenom »Los Angeles« (znanilec miru).

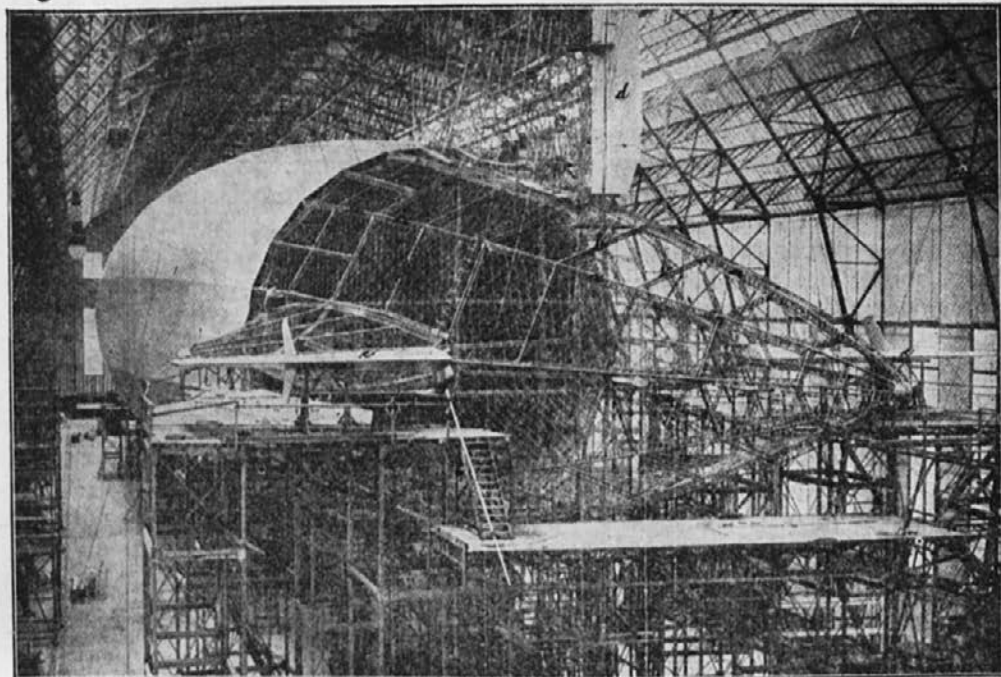
Slika str. 15 nam kaže vse bistvene dele ZR III, tako da na njej izredno lahko študiramo togi tip. ZR III meri vzdolž 200 m, njegov največji premer pa 28 m, celotna višina 31 m. Ima 14 plinskih celic, ki drže 70.000 m³ vodika. 66 % celotnega vzgona izrabi zrakoplov za dvig tovora, torej nekako 46.000 kg. V Ameriki so napolnili zrakoplov s helijem in vzgon se je zato

² LZ 126 pomeni Luftschiff-Zeppelin št. 126. Pred njim je bilo torej zgrajenih že 125 Zeppelinov. Naslednji ZR III pa pomeni Zeppelin Rigid III. — Rigid (izg. ridžid) = tog, nespremenljiv, trden.

zmanjšal za 6000 kg, ki gre ves na račun zmanjšane tovora, zakaj stalna teža zrakoplova je ostala.

Konstrukcija ogrodja je silno komplicirana. Ogrodje ima 13 prečnih obročev, ki so ojačeni z diagonalnimi jeklenimi žicami. Med ojačenimi sta pa še po 2, ozir. 1 neojačen obroč brez diagonalnih žic. Slika nam kaže več ojačenih prečnih obročev, kakor tudi rez

je prišlo pri motorjih zadnjih vojnih ladij le do 1·6 kg na KS. Težo so povečali zato, ker je to zahtevala solidnejša konstrukcija, pri kateri se je porabilo mnogo manj bencina, kar se pri množini 10.000 kg že močno pozna. Vsak motor ima 12 cilindrov, v vrstah po šest in šest. Vrsti sami sta pa montirani v obliki črke V. Motor porabi na uro in 1 KS komaj 190 gr bencina,

Slika nam kaže še nedovršen LZ 126. Slika je v močni perspektivi, zato ne pride dolžina 200 m do veljave in odtod navidezna debela in jajčasta oblika. Dobro se razločijo vzdolžni (a) in prečni nosilci (b), prav tako mreža med posameznimi nosilci. Videti je višinsko krmilo (c), ki je že prevlečeno, pritrjeno je na stabilizirno ploskev, kateri se še vidi ogrodje. Videti je tudi zgornje stransko krmilo (d). Sprednji del zrakoplova je že prevlečen z zunanjim ovojem.. Ves zrakoplov je postavljen v 250 m dolgi in 50 m visoki ladjedelnici, koje stropne konstrukcije se na sliki dobro vidijo.

preko neojačenega obroča. Vzdolžni nosilci, ki vežejo oglišča prečnih obročev so v sredini zrakoplova oddaljeni okroglo 3,5 m drug od drugega in se proti obema koncema seveda zožujejo.

Zrakoplov ima 5 motornih gondol, v vsaki motor za 400 KS, skupaj torej 2000 KS. Vsak motor tehta 950 kg, torej pride na 1 KS teža 2·35 kg, dočim

kar je posebno važno pri daljših vožnjah. Tako vzame zrakoplov normalno s seboj 29.400 l bencina, in sicer v 70 aluminijastih sodih po 420 l; pri vožnji čez Ocean ga je pa vzel 48.000 l. Njegova največja hitrost pri poletu je znašala 36 m na sekundo. Posadka je štela 28 mož. Po 81 urni in 17 minutni vožnji, na kateri je prevozil 8150 km s

povprečno hitrostjo 100 km na uro, je dospel zrakoplov 15. oktobra 1924 v Ameriko.

V Ameriki so ga pa napolnili, kakor sem že povedal, s helijem in motorjem pridelali aparate za pridobivanje vode iz plinov, ki nastajajo pri »gorenju« v motorjih. S to vodo krijejo težo, ki bi jo s plini, nastalimi pri gorenju, izgubili; zakaj, drugače bi se moral zrakoplov dvigati vedno više in više, ali pa bi morali izpuščati dragoceni helij.

Poglavje zase bi bila velika gondola za potnike, ki je pritrjena spredaj, na spodnjem delu zrakoplova. V sprednjem delu gondole je kabina za poveljnika in krmarja z vso številno armaturo, za višinsko in za stransko krmarjenje itd., na kratko, srce vse ladje. Zatem so prostori za potnike, kuhinja itd. Gondola ima tudi kabino za brezžično telegrafijo in more oddajati vesti še preko 3000 km. — Ob sprednjem in zadnjem delu ladje sta pritrjena še po dva šopa vrvi, za katere ujame ladjo ob pristanku pomožno moštvo in jo obdrži ter tako varuje pred vetrovnimi sunki, ki so v podobnih slučajih povzročili že mnogo nesreč.

Tehnika pa nikdar ne počiva: za Zeppelinom 126 je ustvarila l. 1928.

zračnega velikana LZ 127, ki je dobil ime »Grof Zeppelin«. Ta zrakoplov je za celo tretjino večji od LZ 126. Drži 105.000 m³ plina, ima 5 motorjev s skupno 2650 KS, dolg je 237 m in njegov največji premer meri okrog 31 m.

Že l. 1928. je odletel LZ 127 v Ameriko in nazaj, letos pa je nastopil polet okrog sveta preko Sibirije, Tihega oceana, Sev. Amerike in Atlantskega oceana. Ta vožnja je uspela zrakoplovu v mesecu avgustu: objadral je svet v dvajsetih dnevih. S to svojo vožnjo je presegel zrakoplov vse doslej znane rekorde in verjetno je, da bo ta uspeh dal pobudo za zeppelinški transkontinentalni promet.

Ti nemški uspehi pa so podžgali Angleže, ki so se odločili, da bodo zgradili nekaj zelo velikih zrakoplovov. Tako građe sedaj dva z značkami R 100 in R 101. Velikost teh dveh orjakov bo za pičlo polovico večja od LZ 127. Držala bosta približno po 140.000 m³ plina. Vsak zrakoplov bo lahko sprejel 100 potnikov. Pri gradnji uporabljajo najnovejše izsledke znanosti in tehnike, in če bosta ladji res zmogli to, kar konstrukterji od njih pričakujejo, tedaj jih bo Anglija uporabila za promet s svojimi dominijoni.

Ljubezen je žrtvovanje. Ljubiti se pravi: služiti prijatelju, služiti sovražniku, služiti brez prestanka; molčati, veselo potrpeti, modro odnehati. Ljubiti se pravi, obdarjati brez žalitve. Ljubezen mora vzbujati le veselje, ne sme pa pouzročati skrbi, žalosti, bolesti, grenkih ur, sence. Ljubezen je sveta, mora biti sveta.

DESETLETNICA NAŠE UNIVERZE.

Menimo, da ni še prepozno, ako se spomnimo desetletnega obstoja slovenske univerze v Ljubljani šele sedaj, ko so dnevi proslave (9.—16. junija t. l.) že precej za nami. Ne more biti prepozno posebno ne za slovensko srednješolsko dijaštvo, ki se mora vsak čas in v polni meri zavedati, kaj pomenja za naš narod lastna visoka šola. Po pretežni večini hiti srednješolsko dijaštvo s svojimi študijami proti univerzi, proti domači, lastni univerzi, ne proti tistim tujim, ki so nam nekdanjemale toliko naših najboljših sinov. Tujo učnost so pili na njih in pozabljali pri tem na svoj slovenski dom.

Sedanjim slovenskim dijakom tega ne bo več treba. Univerza kralja Aleksandra I. v Ljubljani (to ime nosi od letos dalje) jim bo nudila doma dovolj izobrazbe, za katero stremijo. — Slovenski dijaki pa naj dalje pomnijo, da potrebuje naša univerza tudi gmotne podpore, naj ne pozabijo na »Društvo

za nabiranje Narodnega univerzitetnega zaklada v Ljubljani,« ki ima namen, da nabira denarne prispevke in podpira z njimi univerzo in njene institute. Četudi bi tega društva ne mogli podpreti z denarjem, pa naj vsaj z besedo poagitirajo zanj, povsod tam, kjer je prilika in se jim zdi primerno. Tudi tako bodo po svoje pripomogli, da se bo naš najvišji znanstveni zavod mogel mirno in uspešno razvijati.

TRENTAR:

O STIKIH DR. MAHNIČA IN DR. KREKA S SREDNJEŠOLSKIM DIJAŠTVOM.¹

V življenju velikih mož nas zanimajo tudi malenkosti, ker so včasih prav značilne za njih mišljenje in značaj. Zato dostavljam k uvodu v II. zvezek Krekovih Izbranih spisov nekaj podrobnosti. Tičejo se sicer dr. Kreka večinoma le bolj posredno, a nič ne de.

¹ V uvodu k II. zvezku Krekovih Izbranih spisov pripoveduje izdajatelj, kako so bili v šolskem letu 1893/94 kaznovani dijaki, ki so se zbirali okrog dr. Kreka. Med kaznovanimi je bil tudi pesnik Oton Zupančič. Največji »krivec« pa je bil pisec tega članka Jos. Abram, ki je dobil osem ur karcerja, ker je širil med dijaštvom Rimskega Katolika, nabiral podpise za zaupnico dr. Mahniču in se udeleževal sestankov pri Kreku, kakor nam jih je bil tako lepo opisal v Mentorju XIV, 61—68. — Op. ur.

Imam pri tem tudi namen, prispevati k življenjepisu drugega zaslužnega kulturnega delavca med Slovenci, dr. Mahniča, s katerim so vezale dr. Kreka tesne vezi, dasi sta bila moža po svojem značaju v marsičem dokaj različna.

Po imenu pozna dr. Mahniča pač vsak dijak vsaj v višjih razredih kot ustanovitelja in urednika Rimskega Katolika. Jaz sem ga osebno dobro poznal iz Gorice, kjer sem študiral do končane nižje gimnazije. Tudi sem doma iz iste župnije kakon on² — bila sva pri istem

² Trentar je doma iz Štanjela na Krasu (* 2. febr. 1875), Mahnič pa iz bližnjega Kobilja (* 14. sept. 1850). — Op. ur.

kamnu krščena. Par mesecev pred svojim imenovanjem za škofa je bil tudi moj profesor v velikem semenišču. Ker je bil dr. Mahnič tiste čase, ko je izhajal Rimski Katolik (1888—1896), glavni prefekt, oziroma ravnatelj malega semenišča in obenem profesor bogoslovja v velikem semenišču, se je z listom njegov vpliv na srednješolce in bogoslovce še bolj okreplil.

Nekaj črtic o Mahničevi osebnosti.

Za izdajanje Rimskega Katolika se je dr. Mahnič pripravljala leta in leta s temeljitimi vsestranskimi študijami. Najbrže je gojil to idejo že kot bogoslovec. Pa tudi že na gimnaziji se je poleg šolskih predmetov zelo zanimal tudi za leposlovje in znanstvo. Zlasti mu je bila dobrodošla vsaka slovenska knjiga in spis. Vso gimnazijo je bil odličnjak in vedno je tekmoval za prvenstvo s sošolcem pok. dr. Antonom Gregorčičem.³

Njegovi sostanovanci: pok. Anton Rudež, bivši glavni učitelj na gluho-nemnici v Gorici, in pok. frančiškan p. Konrad Mesar, oba iz Kobje glave na Krasu, bivši davčni kontrolor Janko Hočevnar iz Štanjela na Krasu (v letih okoli 1892—95 tudi urednik Bleiweisovih Novic v Ljubljani) in p. Marijan Širca, sedaj zlatomašnik na Brezjah, so mi večkrat pripovedovali o njem naslednje. Mahnič ni bil tak odličen talent kakor Anton Gregorčič; le-ta se je učil s silno lahkoto, Mahnič pa je nadomeščal z veliko pridnostjo, kar mu je manjkalo na nadarjenosti, oziroma spominu. Učil se je pri šibki luči pozno pozno v noč, ko so njegovi tovariši že davno ležali. Kaj radi so mu nagajali pri učenju ter ga iz lepa in grda gonili spat. Večkrat so metali copate, čevlje in druge reči vanj, često mu tudi ugasnili luč. Mahnič se je nanje malo pojezil, se z njimi spričkal, posebno hud pa ni bil nikoli. Učil se je dalje, zatikal si ušesa s

prsti in ako so mu ugasnili luč, jo je potrpežljivo zopet in zopet prižgal ter nadaljeval svoje delo. Niso ga videli iz lepa brez knjige in dela. Na sprehod je tudi jemal s seboj knjige. Hodil je najrajši sam. Tudi v gostilno (zadnji dve gimnazijski leti) je hodil sam. Naročil si je polič vina in ob njem sedel s knjigo v roki ali papirjem pred sabo in ni se menil za nikogar. Prav tako je preživljal počitnice; pohajal je s knjigo v rokah najrajši po domači brajdi (vrtu s trtami in sadjem) ali po polju, hribih

*Dr. Anton Mahnič
Brezjah*

in pašnikih. Le redko je zašel v družbo sošolcev; s kmeti in preprostimi ljudmi se je pa rad pogovarjal o gospodarstvu in o starih časih. Večkrat ga je v počitnicah obiskal njegov sošolec Jordan, pozneje goriški nadškof. Mnogo je občeval v počitnicah tudi s takratnim štanjelskim kaplanom Jožetom Golobom. Praviyo: Povej mi, s kom občuješ, in povem ti, kdo si! Ta Mahničev intimni prijatelj je bil duhovit in silno blag mož. Posegal je tudi v javno življenje in je imel velik ugled radi svojega kremenitega značaja. Mnogo je žrtvo-

³ Politik in organizator dr. Anton Gregorčič se je rodil na Vrsnem l. 1852. in je umrl v Gorici l. 1925. — Op. ur.

val za narodne katoliške ustanove; posebno mu je bilo pri srcu goriško slovensko Alojzijevišče. Z Jordanom in Golobom je torej Mahnič več občeval v počitnicah, z drugimi pa zelo malo. K maši je hodil v počitnicah tudi ob delavnikih rad, čeprav je imel iz Kobdilja gori do štanjelske cerkve četrte ure daleč. Stari ljudje pripovedujejo, da je hodil tudi v cerkev kot švedno ali kesneje kot novomašnik vedno s knjigo v roki, hodil počasi, postajal in strmel v knjigo ali razmišljal ob njej.

Kar se tiče Mahničevih staršev, naj dostavim še to, da je bil Mahnič iz premožne hiše. Njegova mati, rojena Jerič, je imela strica, ki je bil profesor bogoslovja v Gorici. Da bi ostal tudi po stričevi smrti v žlahti »gospod«, pa tudi na prigovarjanje stričevo so poslali starši Antona v šolo.

Od nove maše dalje je nosil Mahnič vedno cilindar. (Kakšno nasprotje s Krekom, ki menda od nove maše dalje sploh ni več pokrival cilindra na glavo! V bogoslovju ga je nosil, ker ga je moral.) Ne smemo pa misliti, da je to v zvezi s tem, da je izviral Mahnič iz premožnejše rodbine. Ne — nastopati v cilindru in visokih svetlih škornjih (zlasti ob slovesnostih) je bila navada starih goriških duhovnikov pred toliko in toliko desetletji.

Pri teh spominih na Mahničevo mladost sem se pomudil, ker bodo gotovo dobro služili za njegov življenjepis in so večinoma le malokomu ali nikomur znani.

Mahničevi učenci — sotrudniki Rimскеga Katolika.

Dr. Mahnič je pisal izprva svoj list R. K. le bolj sam, a kmalu si je znal pridobiti tudi odličnih sotrudnikov v raznih strokah. Nekaj zelo nadarjenih in vse nade vzbujajočih sotrudnikov si je sam vzgojil izmed dijakov svojega zavoda — malega semenišča. Najodličnejša med njimi sta bila dr. Ivan Jurich, doma iz Brd pri Korminu, in pa Ignacij Kralj iz Dornberga

v Vipavski dolini. Na žalost sta umrla oba mlada, prvi v 22. letu starosti l. 1894., drugi pa leto kasneje — oba za sušico. V vzpodbudo našim idealnim dijakom mimogrede o njih še to. O Juricu piše dr. Mahnič v R. K. l. 1894., str. 520, da je bil v vseh šolah vedno prvi odličnjak. »Poleg šolskih predmetov se je učil tudi filozofije, raznih jezikov, godbe itd. Poleg slovenščine in nemščine je poznal temeljito tudi italijanščino in nje bogato slovstvo, dalje francoščino, učil se je slovanskih jezikov — da ne govorimo o latinščini in grščini. V rimskem Germaniku je po 3 letih postal doktor filozofije. Poglobil se je nato v bogoslovne vede, ali tu ga je bolezen ustavila... Že na gimnaziji se je vadil v pisateljevanju in se v kratkem čudovito izuril. Prišedši v Rim, nam je začel pošiljati za list razne razprave, ki pričajo o duhovitosti in gorkem čuvstvu: Naše spoznanje v čutnem svetu in atomizem; Goethejev Faust in Danteva Divina Comedia; Novodobna veda pa Aristotel in Tomaž Akvinski; Ljubezzen v Petrarcovih rimah z ozirom na slovenskega lirika — prvaka; Učenost pa modrost ali česa nam je najbolj treba?... To so spisi iz peresa 22-letnega mladeniča! Iz tega se da ugibati, kaj bi bil bodoči mož...«

Ignacij Kralj je bil 7 let starejši od dr. Juricha. Umrl je v 30. letu starosti. Zadnja 4 leta je bolehal. L. 1880. je bil posvečen v mašnika. Po letu kaplanske službe je prišel za prefekta k dr. Mahniču v malo semenišče. Dr. Mahnič piše o njem v R. K. l. 1895.: »Bil je čvrst, ognjevit mladenič, idealist v najblažjem pomenu besede. Mladeniški ognjevitosti se je pozneje pridružila moška odločnost in vztrajnost. Ob koncu gimnazijskih študij so ga vabili v Prago — a on je ostal zvest svojemu poklicu. — Že na gimnaziji in v bogoslovnici se je pridno vadil v pisateljevanju in ko smo pred 7 leti začeli izdajati list, nam je že tedaj šel pridno na roko. Dopršivši bogoslovske študije, se nam je pridružil kot

stalen sotrudnik. Prevzel je poročila o slovanskih zadevah. Snov je pri tem zajemal skoro edino iz slovanskih virov. Poznal je skoro vse slovanske jezike: češko, poljsko, rusko, hrvatsko. Bral in porabljal je dalje zraven nemških tudi italijanske, francoske in angleške pisatelje. Njegovo znanje pa ni bilo le obsežno, ampak tudi temeljito. Neprestano je prebiral in razglabljal filozofične, apologetične in zgodovinske knjige.«

Poleg Ignacija Kralja je bil izmed Mahničevih učencev najplodovitejši in najbolj nadarjen pok. dr. Jos. Pavlica (umrl 5. oktobra 1902). V list so pisali dalje Mahničevi učenci: brat poprejšnjega, dr. Andrej Pavlica, župnik Jos. Grilanc, pok. skladatelj župnik Janez Kokošar, frančiškan p. Severin itd.

Iz Mahničeve šole je izšlo pa tudi mnogo drugih javnih delavcev na prosvetnem, socialnem in gospodarskem polju, n. pr. profesor bogoslovja dr. Jos. Ličan, dekan tolminski msgr. Ivan Rojec, pok. solkanski kaplan in urednik Primorskega lista Ivan Dermastia, msgr. Ivan Koršič, dr. Fran Knavs itd. Vsi ti so bili tudi dr. Krekovi učenci in odlični njegovi sodelavci.

O bujnem življenju v malem semenišču na tem mestu še par črtic. Dr. Mahnič je ustanovil za gojence, da bi se vadili v slovenščini in v pisateljevanju, list Lipo in kesneje Domače vaje. Pok. dr. Jos. Pavlica, profesor bogoslovja dr. Žigon in Matija Fabjan, sodni svetnik pri okrožni sodnici v Koprju, so tedaj napisali kar celo knjigo z raznovrstno vsebino. Bogoslovci — prefekti so pomagali dr. Mahniču, kakor so le mogli. Oskrbovali so tudi korekturo Rimskega Katolika, škofijskega lista Folium Periodicum, ki mu je bil Mahnič veliko let urednik in ki ga je zakladal z učenimi in aktualnimi spisi, ter političnega lista Soče, ko jo je urejeval Mahnič.

Svoje gojence je dr. Mahnič ljubil iz vsega srca. Zanje in za svoj list je vse žrtvoval. Na denar ni gledal. Kar

ga je imel, je vsega porabil za svoj list, za knjige, časopise in za dijake. Tem je posojal, ko so potrebovali za knjige, zvezke i. dr. Posojila si je zapisal v notes. Ko mu je pa kak bolj siromašen dijak prinesel povračilo, mu je dejal: »Je že poravnano, saj vem, da nimaš.« — Vodil jih je na sprehode in vsakokrat, če je bilo le dobiti, jim je kupil sadja, grozdja, hrušk, črešenj in drugčega, tu in tam tudi kozarec sladkega vina. Ob pomladnih sprehodih, ko so tako ljubko vabile sočne črešnje mladino v goste, se je pogodil z gospodarjem kar za celo črešnjo in tedaj je splezalo vse nanjo in jo žvrgoleč obiralo, dokler ni ostalo samo listje. On je pa gledal in se veselil mladega življenja. Na sprehodih je videl silno rad, da so fantje peli. Če niso začeli sami od sebe, jih je sam pozval in tedaj se je čez griče in ravnine razlegala lepa slovenska pesem za pesmijo, kar so jih pač znali in so se jih naučili v zavodu pri rednih pevskih vajah. Mahnič je zelo pazil tudi na to, da so se gojenci naučili glasbe, harmonija i. dr. Znani pok. Janez Kokošar, cerkveni skladatelj in silno marljivi nabiratelj narodnih pesmi, je postavil temelj svoji visoki glasbeni izobrazbi prav v tem zavodu.

Dr. Mahnič, Rimski Katolik in srednješolsko dijaštvo.

Zanimanje za R. K. in sploh za vsa vprašanja, ki jih je obravnaval ta list, je bilo v Gorici zlasti v zavodih, a tudi izven njih živahno že koj početkom. Kesneje pa je v tem prekosila Gorico ljubljanska gimnazija.

Seveda srednješolci, zlasti mlajši, nismo mogli še kritično in s polnim pridom čitati učenih razprav R. K. Čeprav bi pa ne bili imeli dosti drugega od lista — misliti nas je naučil, širil nam je obzorje, odstiral nam je zaveso v svet, v vprašanja, ki jih je bil svet okoli nas poln, usmerjal nam je pozornost na načelna vprašanja o leposlovju, znanosti, umetnosti, o socialnih, o verskih,

cerkvenih in drugih vprašanih; učil nas je, kakšno bodi pravo delo za narod, da bo res vsestransko uspešno; vodil nas je z večjo, ognjevitno besedo v svet idealov. —

Jaz sem se seznanil z R. K. l. 1891. v peti šoli. Dobival sem ga od sošolca iz malega (deškega) semenišča v Gorici. O počitnicah l. 1892., po končani peti šoli, ki sem jo radi boleznj ponavljal v Ljubljani, sem šel obiskat dr. Mahniča in spominjam se, da me je tedaj vprašal, kako se kaj čita njegov list med ljubljanskimi gimnazijci in — bi li ne hotel jaz posredovati, da bi se razširil med njimi. List bi dobivali v kakršnekoli številu izvodov zastonj, prihajal pa naj bi v roke temu ali onemu duhovniku, morda najbolje na naslov g. Valentina Eržena, šentpeterskega kaplana, ki mu že pošilja nekaj iztisov.

Tako se je tudi res zgodilo. Razdeljeval sem list izprva sam, kesneje pa tudi drugi tovariši, zlasti oni, ki so spadali v Krekov krožek. Razdeljevali smo menda 40—50 iztisov. Zanimanje za list je vidno naraščalo. Kakšno življenje se je razvilo po razredih! Pred šolo in med odmori smo z vso živahnostjo debatirali le o Mahničju in o R. K. To so bile prave besedne bitke! Seve, razdeljeni smo bili v dva ali celo več taborov. No, reči moram, kljub tem ljutim bojem smo se vendar medsebojno spoštovali in po študentovsko radi imeli. Skupen »sovražnik« nam je le ostal in je nas blizu vse vprek stiskal — posamni profesorji in posamni neljubi predmeti! Pomagali smo si tudi nadalje kolegijalno, kakor smo pač mogli, vedeli in znali. Tudi izven šole na sprehodih in po stanovanjih je bil kaj rad na sporedu R. K. Mahničevci smo poslali v svoji gorečnosti 28. majnika 1893 dr. Mahničju celo zaupnico s sonetom — z 20 podpisi višjegimnazijcev.

Podobno, čeprav ne tako razsežno in živahno gibanje je vzbudil R. K. tudi po drugih naših gimnazijah: v Celju, Mariboru in drugod.

Zanimanje za list se je posplošilo, ko

je začel l. 1891. dr. Mahnič razpisovati v njem naloge in nagrade za najboljše sestavke, ki jih je objavljaval v posebni Dijaški prilogi. Mladi »misleci« in »pisatelji« smo se bolj in bolj oglašali. Zastopani so bili vsi razredi od prve do osme. Nagrade je izplačeval g. Valentin Eržen. Kako smo se ponášali s tem! Dobrodošle so nam bile nagrade — dijak pa denar! — a še ljubša nam je bila zavest, da se je plod našega duha in učenja tiskal in bil celo nagrajen! In pa s kakim veseljem in hlastom smo prebirali Mahničeve kritike o naših spisih in pa članke »Našim dijakom«! To so bile besede, ki so veljale nam. Prirčnih besed in takih navodil nismo bili vajeni — le Mahnič in Krek sta nam jih nudila, Mahnič javno v pismu, Krek pa z živo besedo. Kako nam je laskalo in prijalo, da se tako glasovit mož, ki ima dela čez glavo na vse strani, tako trudi še z nami in se zanima za nas!

Naj presoja kdo tedanje dijaško gibanje kakor hoče, to bo vsekako priznal, da tedanje šolske vzgojne in učne metode niso mogle zadovoljevati kipečega duha mladega študenta, ki je na splošno silno idealno razpoložen, ter da sta vprav Mahnič in Krek skušala zaplotiti to zevajočo vrzel. Ko polaga dijak koncem gimnazije zrelostni izpit, mora biti tudi idejno ustaljen, cel, zrel mladenič, da — mož! Imeti mora utrjeno svetovno naziranje in dovolj krepko voljo, da odkoraka do nadaljnje višje stanovske izobrazbe po ravno usmerjeni, dobro poznani in utrti poti — svojemu življenjskemu cilju naproti.

To živahno dijaško gibanje je bilo sicer kratkodobno, ker ga je šolska oblast kmalu zatrla — vsaj kot javen pojav — vendar je bilo velevažnega, odločilnega pomena za nadaljnji razvoj in pokret srednješolskega in visokošolskega dijaštva do danes. In sodim, da se ne motim, ako trdim, da je ta preokret zelo ugodno vplival ne le na dijaštvo z izrazito krščanskim, katoliškim svetovnim naziranjem, marveč tudi na ostalo

dijaštvo. Slovenski dijak se je na splošno v svoji duševnosti poglobil, poresnil, da, poradikalil. Jel je bolj misliti, se več in bolj učiti, začel se je zanimati

bolj in bolj tudi za svet in življenje okoli sebe, za vsa kulturna vprašanja, ki jih je ozkosrčna šolska vzgoja puščala bolj ali manj nedotaknjena.

(Konec prihodnjic.)

IV. ROB:

S POHORJA.

Cesta iz Celja v Slovenjgradec, bodi pozdravljena! Moje pete se te spominjajo v bridko sladkem spominu in te pozdravljajo. Široka si kakor cesta pogube in peklenske muke sem pretrpel, ko sem te vzel pod noge, ker sovražim vsako ravno pot in gladke ceste mrzim. Pa nič za to, vseeno bodi pozdravljena. Radi polj, ki so me zvesto spremljala, radi gričev, ki so se mi smejali vso pot. Bodi pozdravljena radi cerkvic, posejanih po poljih in hribih ob tebi! Pripeljala si me v Socko, kjer se s Hudinjjo in skalo boriš za prehod skozi sotesko. Pri Vitanju se kriviš med dvema gradovoma, ki sta se vgnedila na obeh bregovih Hudinje in se gledata kakor dva sovražnika. Morda se je v davnih časih pozdravljalo dvoje src skozi njune strelne line, morda je hodil trobador vsako noč iz enega gradu pod drugega prepevat zaljubljene pesmi svoji izvoljenki. Morda, kdo ve? Mogoče razvalina, a ona molči. Od Vitanja si me peljala med griči, ki so se vsi svetili v mladem zelenju. Že precej trudnega si me pripeljala v Slovenjgradec. Cesta, z Bogom!

*

Vesel sem se poslovil od ceste in poiskal sošolca, ki me je po slovanskem načinu gostoljubno sprejel. Ko sem se pri njem odpočil in se je sam pripravil za odhod, sva krenila skupno na pot in se takoj za njegovim domom vzpela v pohorski breg.

Pohorje, to je ves drug svet kakor Kamniške planine ali Julijske Alpe. Nikjer ostrih, zobčastih grebenov, vse je nekako topo, okroglasto in stisnjeno

v gruče. Le tu pa tam kaka ostra skala, stoječa sama zase, kakor da bi je bilo sram pred drugimi gručastimi tovarišicami. Kamenje, ki drugod nima nič lepega na sebi, se tu prijetno svetlika v solncu. Med granit različne barve je pomešana sljuda, ki se sveti kakor dragocen mašni plašč. Še prah je lep.

Ko sva hodila približno eno uro, sva prišla na Kremžarjev vrh. Prikazala se nama je častitljiva pleša Uršlje gore, ki nosi tudi ime Plešivec. Pred seboj pa sva videla Malo in Veliko Kopo, kamor sva bila pravkar namenjena. Oba vrhova sta si precej podobna: dve polkrogli, pokriti z mahom in travo, drevoja pa ni. Z Velike Kope naju je vodila pot na najvišji vrh pohorskega pogorja, na Črni vrh, odkoder sva se začela spuščati v gozdnato dolino proti Ribniškemu jezerom. Gozd me je vsega prevzel. Mislil sem, da sem zašel v stare božanske gaje. Visoke in debele bukve so prešerno kazale moč in starost, smreke in jelke so delale iz dneva temo. Ni bilo tako predrznega solčnega žarka, da bi si upal prodreti skozi to gosto vejevje. V gozdu je bilo vse polno starih debel, trhljih in že napol razpadlih, ki so se še v zadnjih dihih naslanjala na zdrave prijatelje. O narava, še v smrti si veličastna!

Iz gozda sva prišla na nekoliko odprt griček, od koder sva videla jezero zelenega rušja. Kmalu sva bila tam. Pot skozi rušje je bila kaj malo prijetna, iz jarka sva padala v jarek, pa sva kljub vsem neprilikam židane volje prodirala dalje in sva srečno dospela, z zrahljanimi kostmi sicer, do Ribniških

jezer. Prvo je precej veliko, vsa druga pa so taka, da bi jih lahko s periščem izpraznil, jezera so pa le. Ustavila sva se pri prvem. Tovariš je začel študirati praktično gastronomijo in je zakuril ogenj, jaz pa sem si ogledoval jezerce. Temnozelena voda je nalahno valovila. Valovi so se odbijali od majhnega otoka na sredi jezera in potem silili nazaj k bregu. Tišina vse naokrog daje vsemu kraju z jezerom vred nekak skrivnosten značaj. Nikjer nobene živali, ne sliši se ptičje petje, nobene ribe v vodi, le kačji pastirji se z zamolklim brenčanjem spreletavajo nad gladino in človeku je

Veliko ali Črno jezero na Pohorju.

pri srcu, kakor da tega ne bo nikoli konec, da bo vse vedno tako tiho, tako skrivnostno. Prav to je hotel Jezernik, ki je prenesel svoje jezero s Plešivca, odkoder so ga bili pregnali zvonovi; le kadar se približa nevihta se vozi po jezeru in toži se mu po svoji prejšnji domovini, drugače pa dremlje pod vodno gladino vse dni in vse noči.

Iz mojih sanjarij me je prebudil tovariš, ki je na vse grlo klical na pomaganje. Ozrl sem se. Z eno roko se je otepal, v drugi je pa držal konec smrekove veje in srdito mahal z njo okoli sebe. Pri tem je tako nerodno skakal okoli ognja, da je prevrnil lonec, v katerem se je kuhalo najino kosilo. In vrh vsega se je drl, kot da bi mu Indijanci snemali skalp z glave. Pa ni bilo nič posebnega. Vnel se mu je bil samo konec suknjiča, on je pa zagnal tak hrup, kakor da bi se svet podiral. In še ob

toplo kosilo naju je pripravil, ne pa ob dobro voljo.

Po ognjeni bitki sva krenila dalje in našla po veliki muji Lovrenška jezera. Teh je še enkrat toliko kakor Ribniških. Največje je Veliko ali Črno jezero, ki je podkvaste oblike. Pravijo, da je zlodej tu odtrgal skalo, da bi z njo pokončal pregrešni Maribor (ki je očitvidno bil že takrat tako poln grehov kakor danes), pa ga je Marija pred me-

Slap Šumik.

stom ustavila in je skalo odložil; tej skali pa so dali Mariborčani ime Kalvarija in na nji sezidali cerkev.

Ko sva zapustila jezera, se je začelo mračiti; zavila sva v bližnjo dolinico in si pripravila ležišče pod smreko kraj potočka. Solnce je zbiralo svoje žarke, da jih vzame s seboj za goro. Ni hotelo, da bi njegovi otroci ponočevali. Večino jih je že spravilo spat, nekaj pa se jih je še lovilo med vrhovi smrek. Ko jih je hotelo ujeti, so mu zbežali na goro in od tod k oblakom. Samo je odšlo za

goro, brez skrbi za svojo deco, ker je vedelo, da morajo vendar vsi žarki za njim. Žarki na oblakih pa so naredili iz dneva podvečerje in mrak, čas ki ga človek ljubi, kdor ljubiti zna. Saj je dan lepši, bolj svetel je, več luči je razlito čez polje in hribe in vendar ga duša ne ljubi. Ne da bi ga sovražila, saj ga spoštuje, le ljubiti ga ne more. Kdo bi gledal naravnost v solnce? Naše oči so premajhne, da bi mogle obseči vso solnce, vso njegovo lepoto in toploto. Le lepoto in toploto mraka, ki je senca solnca, le to more naša duša obseči in zato ljubi mrak, kdor ljubiti zna...

*

Prebudil me je jutranji hlad. Pogledam na nebo. Vse jasno. Zvezde so začele ugašati. Spravila sva se na noge in odšla proti slapu Šumiku. Po dolgem iskanju in po večkratni zablodi s prave poti sva našla najprej reko Lobnico. Ob nji sva stopala po plovnicah do slapa. Ko sva ga zagledala, se je uprlo vanj solnce in razlilo po njem vse polno biserov, slap pa jih je v svoji prešernosti metal ob skale. Skoraj eno uro sva gledala to lepoto, potem pa sva jo pa udarila proti Mariboru.

ONJEGIN:

SONET.

Nocoj je noč vsa svetla in sijajna
in polna mehkih, milih melodij,
kot da od daljnih, daljnih zvezd zveni
mogočne pesmi prečarobna tajna...

Nocoj nebo šepče čuda bajna,
da v smehu tisoč se oči blesti —
v lazurju tisoč se svetov žari,
počasi padajoč v morja brezkraina.

O, le potujte, zvezde, pota svoja,
in pojte himno mi višin ponosnih —
nocoj potujem z vami tudi jaz!

Nocoj prevar je prosta duša moja
in prosta dvomov bridkoneizprosnih:
v spoznanju sem izpral si svoj obraz!

ST. PETELIN:

KAMENENA DOBA.

Lani nam je spretno kazal pot po ljubljanskem muzeju g. prof. Prezelj. Razkazoval nam je v osmih obiskih prirodopisno zbirko, katero smo si ogledali ž njim vsaj v duhu. Uverjen sem, da je nudil vsakemu kaj koristnega in zanimivega. Marsikdo izmed vas pa si je vrh tega zaslužil še »prav dobro«, če

ne celo »odlično«, ako je znal spretno odgovoriti na razna vprašanja gospoda profesorja. Ker pa se je gospodu uredniku zdelo premalo, če dobi bistroumen dijak samo dober red in ker ve, da dijak poleg dobrega reda »obrajta« tudi kaj drugega, je sklenil, da dobremu redu doda še »kovača«. Ne vem, kdo je

bil tako srečen, da je zaslužil oboje, dobro pa je vzbuditi pri mladini prijateljsko tekmovalnost. Treba je pa tudi, da se dijak navadi pravilno opazovati in presojati razne zbirke ter spoznavati njih pomen.

Da dosežemo kolikor mogoče navedeni namen, da bo slika, če mogoče popolnejša, in ker vemo, da razlika mika, bomo zapustili prirodopisne zbirke našega muzeja in odšli v dvorane, kjer so razstavljeni objekti iz različnih zgodovinskih dob. Pregledati hočemo kratko posamezne dobe v zgodovini, najvažnejše ostanke in predmete, ki nam to ali ono dobo osvetljujejo, oziroma označujejo, in pa to, kar najbolj »v oči pada« ter bo vsakega bolj ali manj zanimalo. Sledilo bo več teh obiskov in vsakikrat bomo izbrali drugo zgodovinsko dobo. Ker bomo torej večkrat obiskovali muzej in ker tekom šolskega leta nimamo preveč časa na razpolago, če hočemo resno delati tudi v šoli, pojdemo takoj v prazgodovinsko zbirko in si oglejmo najprej predmete, katere nam v našem muzeju nudi kamenena doba.

Zakaj pa naziv kamenena doba? Zato, ker je človek v tej dobi izdeloval orodje in orožje iz kamna. Praktične vrednosti kovin ni še poznal, zato jih, popolnoma naravno, ni uporabljal. Spočetka je izdeloval razne predmete sirovo, sčasoma pa lepše in bolje, in baš zato, opirajoč se na način izdelovanja orodja, orožja ter na napredek kulture sploh, ločimo v glavnem kameneno dobo v dva velika odseka. Govoriti nam je najprej o prvem, ki se imenuje paleolitik (starejša kamenena doba).

Kako daleč v preteklost se moramo zamisliti, ko opazujemo najstarejše ostaline razložene v prazgodovinski zbirki našega muzeja? Če primerjamo zgodovino razvoja naše zemlje z razvojem človeške kulture, bi segali prvi početki človeka in njegovega udejstvovanja tja v diluvij, morda tudi že v terciarno dobo razvoja naše zemlje. Dokazi za to so sledovi diluvijalnega človeka v raz-

nih votlinah, tako tudi v naši državi v Krapini (*homo krapinensis* = krapinski pračlovek). Zbirka iz paleolitika je skromna, vse je v dveh malih omaričah (šte. 1 in deloma 2). Predmeti so v glavnem iz tujih najdišč, tako n. pr. iz jame Byčiskala na Moravskem in iz Perugie v Italiji. Zastopan je predvsem kresilnik (noži, žage, sekire, konice puščic in kopij), dalje koščeni predmeti (puščice, igle, snovalnice) in slednjič predmeti iz gline (*terra cotta*).

Arheologi so se in se še mnogo trudijo, da bi čimbolj prodrli v skrivnosti te najstarejše dobe in spoznali življenje paleolitskega človeka. Zadovoljiti pa se moramo, ker zaželenih uspehov ni bilo, s skromnimi podatki in ugotovitvami, do katerih so prišli ti možje le s pomočjo raznih ostankov in slik v jamah, ki so bile bivališča ljudi v tej dobi. Življenje človeka je bilo v tesni zvezi s klimatskimi razmerami. V diluviju je nastopila ledena doba, podnebje je postalo hladnejše, favna in flora je istotako postala drugačna. Ni čudno, da je moral tudi človek izpremeniti način življenja in si je poiskal zatočišča v jamah in votlinah. Bil je predvsem lovec in se je tu sestajal s svojimi lovskimi tovariši. Ker je imel v divjih zvereh dosti sovražnikov, a orožje je imel preprosto, si je radi lažje obrambe iskal družbe in ravno skalna bivališča so mu bila obenem tudi izvrstna zatočišča. Živali je bilo tedaj mnogo v gosto zarastlih gozdovih. Lovil je tedanji človek slona (*elephas antiquus*), nosoroga (*rhinoceros*), jelena, mamuta (*elephas primigenius*), medveda, divjega konja itd. Rabil je primitivno orožje, katero si je izdelal iz kamna in lesa. Z mesom živali se je hranil, koža mu je služila za oblačilo, iz kosti pa je izdeloval orodje. Užival pa je tudi razne sadeže, ki so uspevali prosto v prirodi. Paleolitski človek je bil krepak, utrjen za različne vremenske neprilike. Kakor trdijo narodopisci, je prevladovala tedaj v Evropi rasa, za katero je bila značilna dolga glava (elipsoidalična, pentago-

nalna). Svoj prvotni dom je imela ta rasa na ozemlju severne in vzhodne Afrike, odkoder se je potem razširila tudi v Evropo.

Čisto naravno, da je človek polagoma kulturno napredoval. Napredek se kaže že v izdelovanju orodja, bavil pa se je do neke mere tudi z umetnostjo. Izdeloval je razne kipe in reliefne podobe iz slonovine, jelenovega rogovja, raznih kosti in mehkega kamna. Slikal si je tudi stene svojega skalnatega bivališča. Kipe, kakor tudi slike so našli v raznih votlinah v Angliji, Belgiji, Švici, Nemčiji, Španiji itd. Podobe predstavljajo največkrat živali, kajti ž njimi je kot lovec imel največ opravka. Gojil je tudi družabnost, znal se je razveseljati s plesom: vse to spoznamo iz slik. Tudi zunanosti ni zanemarjal, krasil se je morda bolj kot najmodernejša dama, a ne z dragocenim nakitjem, temveč s koščenimi ploščicami, školjkami, polževimi lupinicami itd. Mrliče je pokopaval, grobove pa obdajal s težkim kamenjem, najbrž zato, da bi se mrlič ne vračal kot duh nazaj na svet. Poseben strah in spoštovanje je imel pred mrličem, kakor pred prirodnimi silami in živalmi.

Neolitik (mlajša kamenena doba) sega pa že v najnovejšo geološko dobo, v aluvij. Težko je reči, kdaj se je ta doba prav za prav začela. V srednji in severni Evropi nekako 3000 let pred Kristom. Ne smemo pa misliti, da se je začela povsod istočasno in istočasno nehala. V južni Evropi, kakor tudi na obalah Sredozemskega morja je bil razvoj hitrejši in ko govorimo o neolitski kulturi v ostali Evropi, se je tu pričevala že bronasta doba. Saj nam je znano, da je najstarejša kultura doma prav v provincah okoli Sredozemskega morja. Treba je pa tudi vedeti, da ni pravega prehoda iz paleolitske dobe v neolitik in da se je kulturni razvoj vršil stopnjema. Znana nam je bolj materialna kultura kot pa duhovna, kar pa velja sicer tudi za paleolitik. Omeniti je tudi vredno, kar trdijo jezikoslovci,

da se je namreč izvršila delitev Indoevropecev na skupine v neolitik, ker manjka Indoevropecem skupnih izrazov za kovine.

Zbirka iz te dobe je v muzeju bogatejša in zanimivo je, da so se skoro vsi predmeti našli na Ljubljanskem

Neolitska mostišča.

Risal S. Kumar, šestošolec na realki v Ljubljani.

barju. V sredini dvorane vidimo krasno izdelan model stavb na kolih, katerih ostanke so našli v bližini Iga. Prve sledove človeških naselbin na Barju so našli leta 1854. (kladivo iz serpentina). Ostanke stavb pa so bili odkriti 1875 v bližini Iga. Drugo, najbrž starejše mostišče pa se je nahajalo blizu Notranjih gor, katerega sledovi so se našli že leta 1857., natančneje preiskano je bilo pa v letih 1907/8. Mostišča so bila tudi drugod, tako na primer ob Grubarjevem prekopu, Malem grabnu, v Trnovem itd. Ljubljansko barje s približno površino 230 km², iznad katerega so se dvigali posamezni grički in ki je bilo krog in krog obdano z gosto zaraslimi gozdovi, je bilo torej pripravno zavetišče neolitskega mostiščarja. Stavbe nad močvirno vodo, v kraju zavaranem pred vetrom, so varovale predvsem njegovo osebo. Pa tudi doline ob rekah (n. pr. Krke in Kolpe) so bile posejane semintja z malimi okroglimi stavbami neolitskega človeka. Povsod v Evropi se javljajo sledovi mostišč, samo v Švici preko 200. (Robenhausen, glej omarica šte. 2.)

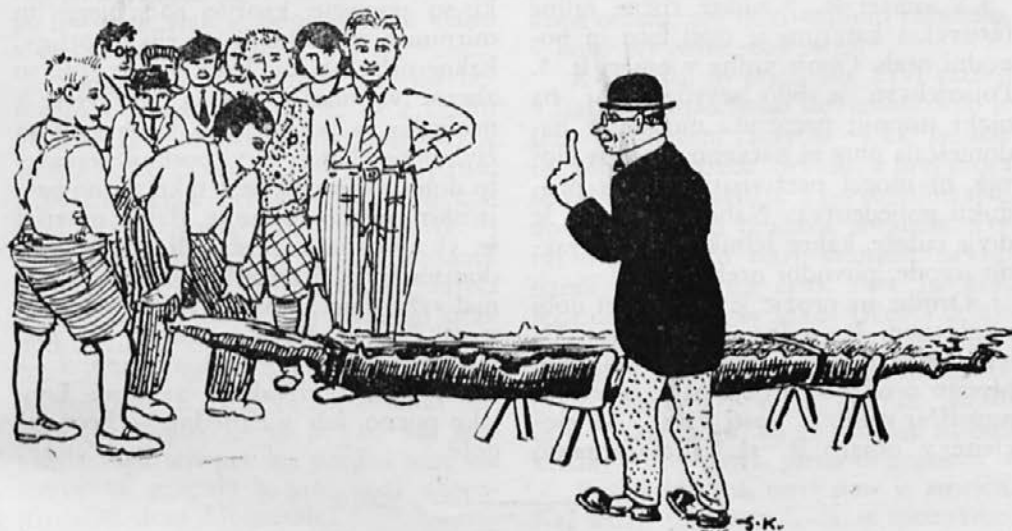
Gradil si je neolitski človek ta svoja

bivališča tako, da je v jezersko ali močvirno dno zabil močne hrastove, jelšve ali topolove kole, katere je prej koničasto ožgal. Moleli so nad vodo do 2 m. Na te je položil bruna, napravil tlak iz ilovice ali proda, na pokončne oporne lesene stebre je pritržil lesene ali ilovnate stene. Štirioglato stavbo je nato pokril s slamo ali pa s trstjem: bivališče je bilo izgotovljeno. Do bližnjega brega je vodil most — odtod ime mostišče — ki se je mogel v slučaju nevarnosti odstraniti. Če je pa hotel mostiščar obiskati soseda, je sedel v hrastov čoln, narejen iz enega samega hrastovega debla, katerega je izžgal (nemško

našli grobovi, kjer so pokopani posamezniki, ali pa skupni grobovi.

Postave je bil neolitski človek velike. Bivala je tedaj v Evropi rasa za katero je značilna kratka, a široka glava. Razširila se je bila od vzhoda proti zapadu in je doma v Aziji. O kaki pravi državni obliki v današnjem pomenu besede ne moremo govoriti. Častili so prednike in oboževali prirodne sile, kakor grom, blisk, solnce, zemljo, in živali.

Prej smo se že prepričali, da je bil človek v neolitiku podjetnejši, marljivejši kot oni v paleolitiku. Še bolj se o tem prepričamo, če pogledamo

Ob mostiščarskem čolnu v ljubljanskem muzeju. Risal S. Kumar, šestošolec na realki v Ljubljani.

Einbäumler). Takih čolnov se je našlo več, tako pri Notranjih goricah, Marteni, Podpečih itd. Enega smo videli tudi tu v muzeju, zunaj na hodniku, preden smo stopili v dvorano. (Prim. slika na str. 27.) Najdišča so največkrat v gomilah na pobočjih. Ljudje so živeli v skupinah, v rodovih in plemenih. Stavbe same že kažejo, ker so nekatere siromašnejše, lesene, druge pa kamnite, da so obstojale socialne razlike. Isto se opaža pri grobovih: nekateri so preprosti, drugi bolj razkošni. Tudi po obsegu se ločijo, in sicer so se

raznovrstne posode (v omari šte. 3, 7, 8 in 9), ki imajo pogosto zvončasto obliko. Okraski na njih so progasti, vrvičasti ali pa grahasti. Posode so narejene iz gline s prosto roko in dostikrat opazimo sledove barvanja. One iz Notranjih goric niso tako lepe, večina jih je celo brez okraskov, dočim so iške, rekli bi, umetniško okrašene. Zato smo mnenja, da so stavbe iz Notranjih goric starejše kot mostišča na Igu. Podobe in slike iz paleolitika izvirajo večinoma iz moške roke, v neolitiku pa zavzame važnejše mesto ženska,

ki izdeluje posode in jih krasi s preprostimi geometrijskimi ornamentami. Ženske so se bavile tudi s tkanjem in prejo.

Dočim nam je v paleolitiku govoriti skoro izključno o lovcih in ribičih, moremo v neolitiku že zaslediti prve početke poljedelstva. Mostiščar je sejal pšenico, ječmen, proso in lan, dočim sta bila rž in oves na našem ozemlju še dolgo neznana. Poznal ni tudi še sadja in zelenjave. Najboljši njegov obed je minul brez izbranih prikuh, solate, okusnega sadja in kompotov: prav kakor obed marsikaterega sedanjega dijaka. Da je bil mostiščar že poljedelec, najdete dokaze v muzejski zbirki sami.

V omari št. 7 vidite ročne mline (žrnve), s katerimi je mlel žito in povodni oreh. Oboje vidite v omari št. 8. Poljedelstvo je bilo seveda tedaj na nizki stopnji; preprosta motika je nadoševala plug in naravno je, da se človek ni mogel preživljati samo s produkti poljedelstva. Nabiral je tudi še divje sadeže, kakor lešnike, črešnje, razne jagode, povodni oreh itd.

Orodje in orožje je tudi v tej dobi v glavnem še vedno iz kamna, toda lepše izdelano, dostikrat celo polirano. Mnogo orodja in orožja pa je izdeloval mostiščar tudi iz kosti živali. Le pogledajte v omaro št. 3! Tako moramo

reči, da je bil lov in ribolov jako važno opravilo v tej dobi. Važen je bil lov na jelena, težaven na divjega prašiča, tura ali divjega bika, bobra itd. Spodaj pa pričajo kosti nevarnega kosmatinca medveda o njegovi veliki razprostranjenosti po naših krajih. Dolgo so te kosti ležale v zemlji in polagoma so se na njih napravili kristali modrikaste barve, tako zvaní rivianitovi kristali (kemična formula $Fe_3P_2O_8 + 8H_2O$). Da se je hranil mostiščar z okusnim mesom vsakovrstnih rib, ni treba posebej poudarjati. Streljal je pa z ostrimi puščicami tudi razne ptice, ki so se skrivale v gostem bičevju na barjih, ali pa one, ki so ponosno krožile nad njegovim mirnim bivališčem. Kostí rib in ptičev, kakor orla, labuda, štorklje, rac itd., so zbrane v omari št. 6. Kar velja v neolitiku za poljedelstvo, velja tudi za živinorejo, katere prvi poskusi segajo v to dobo. Najvažnejše je tako zvano barjansko govedo (ostanke glej v omari št. 5). Ovca in koza sta bili zelo pogosti domači živali. Barjanski prašič je zavzemal važno mesto. Manjkalo ni tudi zvestega čuvarja stavb na kolih — psa. Divjih konj je bilo takrat mnogo — mesto domače živali pa zavzame konj jako pozno, šele v naslednji — bronasti dobi.

SIMONA:

MOJE UČITELJEVANJE V TOSKANI.

I. Odhod.

Oj, lepi blaženi časi, ko smo za samostanskim ozidjem sanjale o solnčni Italiji in z vso naivno navdušenostjo mladih let deklamirale:

»Kennst du das Land, wo die Zitronen blühen...«

Vsaka izmed nas gojenk si je pač tedaj natihem želela, da bi jo kdaj videla, to deželo solnca in rož, vina in pomaranč, a baš meni so Parke v zibelí

določile to srečo ali, kakor se je pozneje izkazalo, nesrečo in doletelo me je vprav tedaj, ko sem si je najmanj želela.

Iz moje tihe vasice visoko v hribih, prav ob meji me je kruta sila razmer poslala v osrčje Italije, v solnčno Toskano.

Kaj bi vam pravila o slovesu! Slovo je vedno grenka reč, zlasti če gre človek neprostovoljno na letovišče. Iznanci so reveži, naj so tu ali tam. Pa izredni časi zahtevajo izrednih žrtev — naložili

smo potne košare in smo šli. Mnogo nas je bilo in v Gorici smo bili še prav dobre volje, pesem se je vrstila za pesmijo. Tudi Benetke — ta čarobna kraljica morja — so jo še čule, našo lepo narodno pesem, čeprav nam je mrki sprevodnik prepovedal slovensko petje. A polagoma je pesem zamrla — ne radi mrkega sprevodnika, o ne, le na raznih križiščih in postajah so izstopali tovariši in tovarišice, ter odhajali na vse vetrove. Že Mestre so nam vzele one, ki so šli v Piemont, Bologna jih je vzela in Pistoia; dve sami sva dospeli do Florence. Tu sem zadnjič za dolgo dobo zaklicala tovarišici Ivi slovenski »z Bogom« — in vlak je odpeljal naju vsako v drugo smer Toskane.

Dolga je bila še moja pot do neprostovoljnega cilja — pet ur z brzim vlakom iz Florence mimo starodavne Siene. Nekaj časa drči vlak tik ob Arnu, a potem zavije preko vinorodnih gričev, kjer je doma slavni »Chianti« — nikar ne mislite, da je to kak umetnik ali učenjak — je le oni temni, žareči in ogrevajoči sok, ki ga poznajo prav dobro vinski bratci. Trte, trte in spet trte, njive in oljke — vmes starodavne, od starosti začrnele vasi z ostanki obzidij in stolpov — to je vse, kar sem videla vseh teh pet ur, preden sem vsa izmučena prispela v moj novi neprostovoljni dom Montesole.

II. Moj prvi šolski dan.

Moj prvi šolski dan v tujini. V starem začrnelim zvoniku bije devet in ne vem, kdo je bolj čemerren, nebo nad menoj ali moje razpoloženje, ko stopam skozi temne, ozke ulice proti šoli. Evo je tu pred menoj! Krik in vik kot ga moje uho ni vajeno, prav nič ne potihne, ko se približam — nekaj bolj ali manj zamazanih učencev dvigne roko v romanski pozdrav in igra s kroglicami se nadaljuje nemoteno dalje.

Šola. Lepo moderno poslopje — na pročelju napis: Osnovna šola Edmondo de Amicis. Tu v Italiji je namreč vsaka šola posvečena spominu kakega slav-

nega moža. Okrog šole prostorno obzidano dvorišče, ob zid se naslanjajo mladi bori.

Vrata v svetišče so kljub deveti uri še zaprta. Od nekod počasi prirožlja sluga s ključi in odpre — kmalu za njim prideta tovarišici in sivolasi voditelj. Običajno predstavljanje, začudenje in pomilovanje radi moje nemile usode.

Tovarišica Mimy mi izroči ključe mojega razreda in moje dečke. Prvi razred. Prostorna svetla soba. Na sprednji steni križ, kraljeva in Mussolinijeva slika, spodaj krije skoro polovico stene široka trobojnica. Po drugih stenah nekaj precej nepotrebnih slik, v enem kotu omara, pri mizi majhno računalo, v kotu pri oknu stoji tabla.

Križ božji in pričnimo. Prvi razred v Italiji! Z našo ljubo slovensko deco je težava v prvem razredu — kaj bo šele tu. Moliti bo treba. Seveda, a prej mora to čebljanje ponehati. S precejšnjim trdom jih končno vendarle pomirim. Torej molimo! Po stari kranjski navadi napravim križ na čelo, usta in prsi. Stoj dekle, ni prav tako! Učenci delajo drugače — učiteljica uči se od njih! Treba je, da napraviš križ kot duhovnik pred oltarjem. Torej še enkrat. Dobro je — hvala Bogu, da ta otročad ni hud kritik. »Ave Maria, piena di grazie...«

Prvi korak na novi poti je storjen. Kaj sedaj? Treba pač, da se spoznamo. Torej imena. Zanimiva pa že tako, da jim moram posvetiti posebno poglavje.

III. Oj ta krstna imena!

Klobuk doli pred mojimi malimi, kuštrastimi abecedarji — klobuk doli, pravim, radi njihovih slavni, lepozvenečih imen. Saj se jih skoro ne upam poklicati. Vsa rimska zgodovina je tu zastopana, slavni možje vseh časov in poklicev, vrhutega stranke, čednosti, rože, vojaški čini in kaj vem, kaj še vse!

Koj v prvi klopi sedi pritlikavček iz rodu palčkov, a nosi vendar ponosno ime Pogum, poleg njega sedi Blisk, kojemu neprestano nagaja navihani Svet-

nik. Nedaleč se je zapletel Cezar s Titom v prav živahen pogovor, v bojne načrte najbrž. Dante se prepira z Galilejem, morda sta si radi vere in umetnosti kaj navzkriž. Vojak prav nespoštljivo vleče za ušesa Majorja in Stotnik ju z zanimanjem opazuje, dočim Lenin in Liberalec v lepi slogi rišeta možice v novo risanko. Moj Ateist je kljub grdemu imenu prav pobožen dečko in se je prvi naučil napraviti križ. Romul je vedno umazan — menda v trajen spomin, da je njegov imenski prabrat zidal večno mesto. Tudi se nič kaj ne razume z Remulom. Mali Hamlet — čudno naključje — ima možgane nekoliko v neredu, a Orest ni prav nič podoben svojemu grškemu imenskemu bratu, kakor tudi ne njegov prijatelj Pilades.

In Kvint in Kvintilijan, Septimij, Oktavij, Edelweis, Idila, Italijan, Gorica, Sv. Gora, Lvov, Otok — kaj ni res zanimiva in pisana družba mojih abecedarjev, če že ne radi drugega pa radi imen?

Niti enega kranjskega Janeza nimam, niti en svetnik iz pratike ni zastopan v mojem razredu — o pač, en sam Jože se je vzel od nekod — in zdi se mi, da se počuti sredi te imenitne družbe tako neugodno kakor jaz, njegova neprostovoljna učiteljica.

IV. Nedelja.

Nedelja — tako s hrepenenjem pozdravljena, tako srčno zaželena doma — tako neskončno pusta v tujini! Dobra tovarišica Lina me je poučila, da je najprikladnejša maša ob 9. »Pa poslušaj dobro, kdaj zapoje debeli zvon (mi mu pravimo veliki), tedaj se prične.«

Takole okrog četrta na deseto je res zapel debeli zvon in evo me v cerkvi, posvečeni sv. Martinu, čigar slike pa ni nikjer. Še sem čakala kakih 10 minut, preden je prišel iz zakristije duhovnik z mežnarjem. Sveča ne gori še nobena — komodni gospod cerkovnik jih prižiga medtem ko moli mašnik Introitus.

Oj ti preljuba cerkev sv. Martina,

kako si različna od naših idiličniholepih vaških cerkvic. Prostorna, temna, prazna. Najlepši je glavni oltar v obliki mize, ki stoji prosto sredi presbiterija. Na oltarju tabernakelj, precej sveč in v sredi križ. Zadaj za oltarjem v polkrogu lepi temni stoli za duhovščino, nekako v sredini sprednje stene hodniku podoben kor, z orglami v sredini. Stranski oltarji neokusni, brezpomembni, prazni, a skoro vedno brli na njih pa kaka svečka — skromen dar vaških ženic.

Ob desni in levi steni nekaj črvivih klopi, podolž in počez, vsakomur na razpolago, in precej stolov, ki so zasebna last in imajo spredaj pritrjeno desko, ki služi za klečalnik.

Maša se je sicer pričela, a verniki še vedno prihajajo — od dela sključeni starci in starke v skromnih oblekah, pa tudi precej elegantne gospode večinoma ženske. Najprvo se poklonijo Bogu, se za čas križajo in klanjajo, a potem začno prav nemoteno od stola do stola pozdravljati znance in znanke in to precej glasno. Tudi drugače se v cerkvi prav živahno pogovarjajo. Za mano sta dve kmetici v prav vnetem pogovoru in preden mine maša, vem križe in težave obeh na debelo in drobno. Oj tiha zbranost naših ljudi, kje si?

Zanimiv je cerkovnik. Malo postreže gospodu, pa hajdi v zakristijo pogledat, če je tam kaj novega; potem se vrne, se nekoliko sprehodi okrog oltarja, se obrne in pogleda po ljudeh, pa seže v žep, privleče tobačnico, vzame ščepec tobaka itd.

Zdi se mi, da sem le malo molila danes pri maši; vse me je motilo in vse zanimalo. Gospod je bral evangelijsko razlago, a bolj zase, nego za ljudstvo; kjer je pa kaj pristavil iz svojega, sem ujela večkrat: Nj. Eks. načelnik vlade, narodna vlada, naša velika domovina, fašizem rešitelj Italije itd. V kako zvezo je spravil evangelij s temi činitelji, mi je še danes uganka.

(Konec prih.)

M. ŠVIGELJ:

NA LETOŠNJEM SVETOVNEM SKAVTSKEM ZLETU.

V letih 1907., 1908. in 1909. je ustanovil angleški general Robert Baden-Powel organizacijo skavtov, ki se je kmalu razširila po vsem svetu, tako tudi v naši državi. Organizacija nudi mladini dovolj romantike in zdravega življenja v naravi, a s svojimi zakoni, načeli in sistemom privede vsakega do treznega mišljenja in koristnega dela. Ni treba posebej omenjati, kako zelo se je ta organizacija radi svojih dobrih strani povsod razvila — naj zadostuje to, da so jo v vsem sprejeli Amerikanci in ostali v njej pod angleškim vodstvom. Vrhovno vodstvo je torej v Angliji in daje smernice vsemu svetu. Vsako četrto leto ima organizacija svetovni sestanek, imenovan Jamboree (žembori).

Kraj tega zborovanja se določi sproti, letos se je vršilo blizu LIVERPOOLA na Angleškem, v velikem parku, ki je nudil dovolj prostora, da se je na njem sestalo okroglo 50.000 skavtov in se nastanilo v šotorih nad 15.000 po številu. Sestanek se je vršil v prvi polovici meseca avgusta in so se ga udeležili skavti iz vseh delov sveta, vseh narodov in plemen in stanov. Tu so bili poleg domačinov zastopniki Združenih držav, Francoske, Kanade, Egipta, Indije, Japonske, Avstralije, Španije, Finske, Danske, Ceylona, Čila, Nove Fundlandije, Nove Zelandije, Trinidada, Grčije, Albanije itd., in vseh slovanskih in germanskih narodov. Samo Amerikancev je bilo krog 1500 in so prispeli na posebnem prekoceanskem parniku. Še več pa je bilo Francozov in Dancev. Jugoslovanov se je udeležilo sestanka 21, med njimi pet iz Ljubljane.

Angleži so sestanek sijajno organizirali in pripravili vse, da je bilo udeležencem čim udobnejše. Ves tabor je zavzemal ogromen prostor. Vsak narod je dobil po številu udeležencev svoj kos sveta, kjer si je postavil šotore in ku-

hinjo, vse ograbil in po svoje opremil. Sirova hrana se je dovažala vsak dan. Jasno pa je, da poveljstvo tako velikega tabora ni bilo lahko. Zato je bilo le malo skupnih povelj, ki so bila naznačena z dvema raketama: ob sedmih zjutraj budnica, ob devetih dvig in pozdrav zastav v poedinah taborih, opol-

Japonec Kosuga, ki se mi je v dnevnik podpisal v latinici in japonskem črkopisu (desno). Nad podpisom se boči jap. sveta gora, vulkan Fudži-jama.

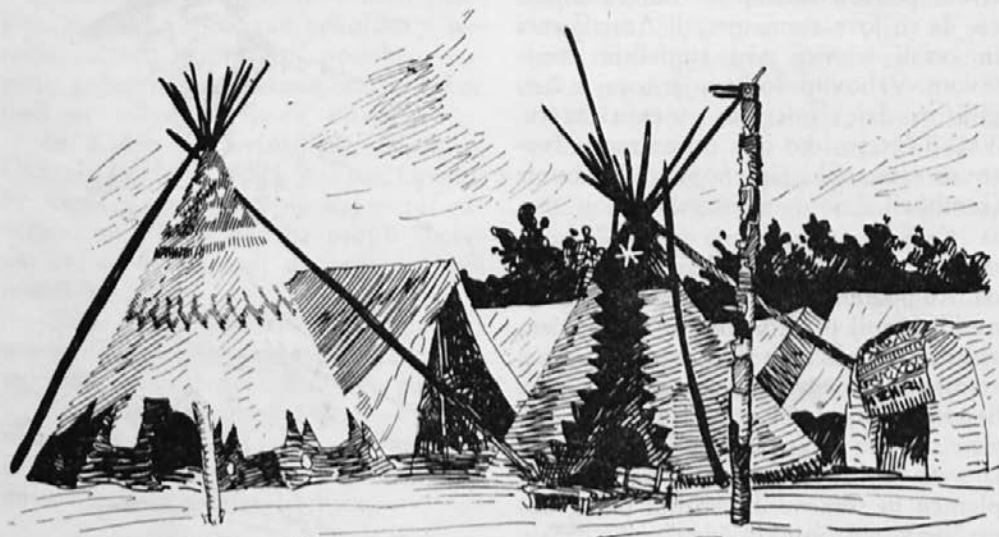
dne kosilo, ob desetih zvečer počitek in splošen molk. Poleg tega je bila skupna edino še parada vseh udeležencev, ki se je vršila vsak dan v začetku popoldneva na velikem travniku sredi tabora. Slovanski narodi so bili edini, ki so pri teh paradah nastopili tudi v narodnih nošah. V ostalem pa je vse taborjenje služilo v prvi vrsti medsebojnemu spoznavanju.

Ob pregledu vsega tabora je bilo videti, da organizacija v Sloveniji tehnično nič ne zaostaja za organizacijami drugih narodov, vendar je tudi tu pokazal denar svojo moč. Tako so v polni meri zastopali svojo državo in dolarje Amerikanci. Taborno opremo so imeli od vojske, vsi — 1500 — so bili napravljeni popolnoma enako od nog do glave. Vsi so bili prijetni in prijazni in najdebelejši med njimi — John — je bil stalen gost našega tabora. Njih red in organizacija sta bili na višku.

Med Amerikanci je bilo sedem pravih Indijancev, ki so imeli s seboj vso

Amerikanci so imeli tudi svojo trgovino, kjer je bilo na prodaj nebroj praktičnih stvari, in veliko razstavo. Bili so tudi prvi, ki so že v drugem tednu taborjenja izdali knjigo s fotografijami iz taborov vseh narodov. Stala je 14 dinarjev. — Nasproti Amerikancev so bili Danci, ki so si postavili najlepši vhod, sestavljen iz treh velikih debel.

Največji vhod v svoj tabor so imeli Indijci, visok do deset metrov in zgrajen v indijskem slogu in barvah. Denar zanj je dal neki bogat Indijec. Fantje so bili tipični Indijci s precej dolgimi

Šotori Indijancev. Sk. 9. VIII. 29.

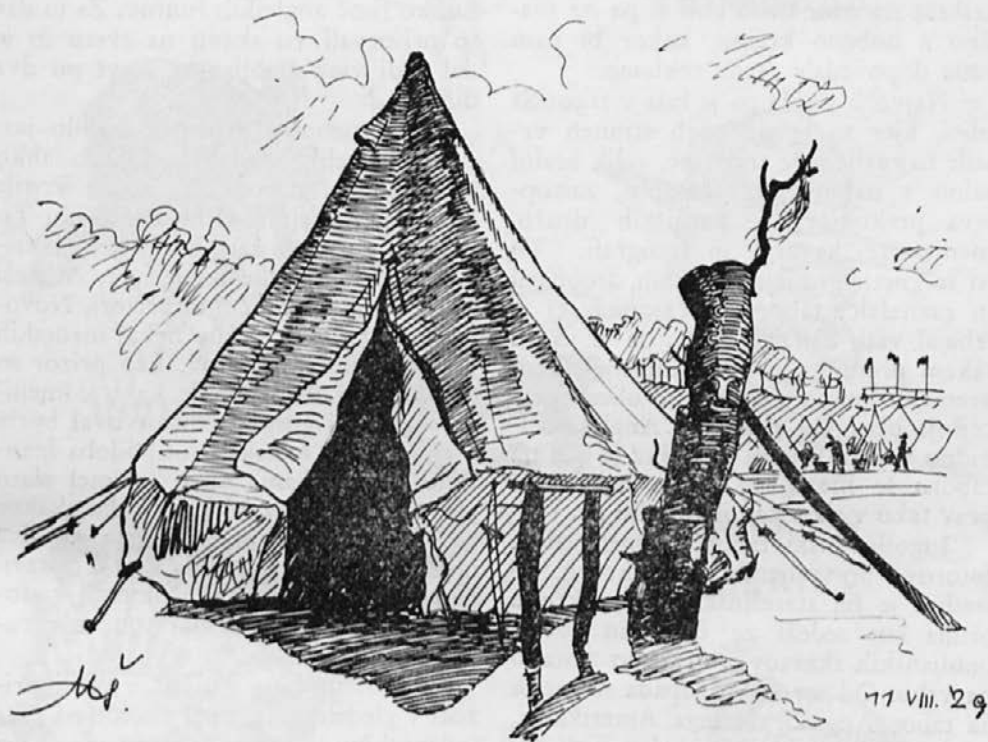
svojo pisano opremo in spali v izvornih indijanskih šotorih. Mladi in prijazni fantje, a vendar se je lahko opazilo, da so se nekako izogibali drugim tovarišem. Dasi že izumira njih rod — relativno jih je v Ameriki že silno malo — se jim še pozna, da so bili vajeni svojega in ne priučenega dela. Njih izraz še kaže nesigurni pogled v bodočnost, skozi katero se mora boriti žilava roka s tomahavko. Najmlajši med njimi se je odlikoval v metu lasa. Zadrnil je mimoidočemu vrv krog gležnja, ko je privzdignil nogo pri hoji, in ga v splošno zabavo zvalil na tla.

nosovi in so se družili najraje z Angleži. Kače niso imeli s seboj nobene, pač pa mnogo lepih kož divjih zveri.

Sosedje Indijcev so bili Japonci. Tihi in mirni ljudje, obvladajo večinoma samo svoj jezik. Kažejo se, kakor bi se posmehovali vsem drugim, a če pride kdo k njim, so sila prijazni. Ko sem ogledoval njih narodne posebnosti, mi je nekdo izmed njih podaril originalen japonski slamniki zoper sonce; narejen je iz suhih palmovih listov in bolj lahek nego najlažji klobuki pri Magdiču. Kot skavti so nosili Japonci na nogah nekake opanke z deščicami na-

mesto podplato, v tem oziru podobne našim coklam. Čudno pa je bilo, da so imeli približno sredi teh lesenih podplato pritrjene poprek lesene podstavke, nekake pete sredi noge. Kako so mogli s tem hoditi, mi je bilo neumljivo. — Sicer se je pa lahko opazilo, da se kljub svoji konservativnosti niso mogli braniti pred modernim napredkom. V enem šotoru n. pr. je bila vsa oprema japonska, v sredini šotora pa, nekako vzvišen — ameriški pisalni stroj. Pri kosilu so sedeli na svoj pose-

Skavti iz Nove Zelandije so opremili svoj tabor v pestrem slogu divjih Maorov, dočim je bil češki tabor preprost, praktičen in poceni. Bil je izmed najlepših. Čehi so nas povabili en večer na čaj in nam lepo zapeli par poskočnih narodnih; prav veseli smo se razšli. Ko sem bil neko popoldne na čaju pri angleških morskikh skavtih, je bil tam tudi debel Čeh, tako obširen, da se je pod njim sesula klop in so štrbunknili na tla vsi, ki so sedeli na tisti strani. Dobra smo se nasmejali.

Iz jugoslovskega tabora.

ben način, a za hrano se ni vedelo, ali je japonska ali angleška. Nad njihovim taborom sta vihrala dva velika živo poslikana zmaja.

Zanimivosti po taborih je bilo še mnogo. Francozi so zgradili zelo visok Eiffelov stolp iz skavtskih palic. Napram Jugoslovanom so bili zelo prijateljski. Med njimi so bili tudi Alžirci v šotorih, kakršni se uporabljajo v puščavi.

Med posameznimi tabori so tekle dolge in široke ulice. Glavna ulica v našem koncu ni bila nič ožja od Aleksandrove ceste v Ljubljani in ne mnogo krajša. Na teh ulicah, ki so bile vedno polne, so se srečevali vsi narodi sveta, kot skavti seveda. Tu so si bili vsi prijatelji in če se niso znali sporazumeti drugače, so si pomagali z rokami in smehom. Zamenjavanje skavtskih

znakov iz različnih držav je bilo splošno v navadi. Tu si videl v živobarvnem kariranem krilu Škota, ki se je družil z Japoncem, Indijca s turbanom na glavi, Amerikanca v indijanski opremi, Poljaka v narodni noši, angleškega pomorskega skavta v elegantni uniformi itd. Srečaval si tudi tipične Špance in mnogo Zamorcev iz najrazličnejših krajev sveta. So jako pohlevni in nimajo na sebi prav nič zoprnega, kakor pišejo o njih različni pisci. Dasi imajo dobro varovalno barvo, se vendar umivajo po trikrat na dan. Belih zob si pa ne snažijo z nobeno kremo, kakor bi nam rade dopovedale razne reklame.

Največja gneča pa je bila v trgovski ulici, kjer so se na obeh straneh vrstile najrazličnejše trgovine, velik bralni salon z najnovejšimi časopisi, zastopstva prekomorskih parniških družb, menjalnice, kavarne in fotografi. Tu so se gnetli prodajalci raznih drobnarij in raznašalci tabornega časopisa, ki je izhajal vsak dan. Ni čuda, da se je pri takem prometu in pristnem angleškem vremenu kmalu naredilo po ulicah precejšnje blato, ki pa so ga Angleži očitno vajeni. Pristna angleška je bila na taboru še hrana, ki je šla nekaterim prav tako v slast kakor drugim ne.

Jugoslovanski tabor je imel sedem šotorov, postavljenih v polkrogu. V sredini je bil starešinski stol, v krogu bruna kot sedeži za člane in totem ljubljanskih skavtov z državno zastavo na vrhu. Od severa in zapada so mejili na tabor Angleži, od juga Amerikanci, a od vzhoda otoka Trinidad in Tobago. Med mejaši so bili belci, mulati in črnci, visokošolci in delavci, vsi dobri in prijetni tovariši. Vhod v naš tabor je bil prirejen iz vej, poleg njega pa je bil postavljen velik zemljevid Evrope, kjer si je vsakdo lahko ogledal lego naše domovine in pot naše čete v Anglijo. Vsa četa je imela enotno uniformo. Bili smo sami postavni fantje zagorele kože, golih rok in nog — dobro smo se obnesli pri paradi in angleški časopisi so pisali kaj laskavo o naši reprezentativni četi.

Tabor je počastil s svojo udeležbo tudi princ Waleški, goreč skavt, jako domač in prijazen gospod; bival je v šotoru šest dni. Pred njim se je vršila največja parada, ki so se je udeležili vsi zastopani narodi v osmeroredih. Seveda je bil navzoč tudi ustanovitelj skavtizma in njegov sedanji svetovni šef sir Baden-Powel. Ob priliki letošnjega sestanka ga je imenoval angleški kralj za lorda. Od skavtov vsega sveta pa je dobil v dar krasen avto Roill-Royce s priklopno kabino, in povrh še ne vem koliko tisoč angleških funtov. Za ta dar so prispevali vsi skavti na svetu in je dal tudi vsak ljubljanski skavt po dva dinarja.

Na posebnem prostoru je bilo postavljeno veliko gledališče, kjer so lahko nastopali vsi narodi. Tu so se vrstile zvečer pestre slike. Čehi, Poljaki in Tirolci so pokazali narodne plesse, Amerikanci pa indijanske bojne igre. Angleži so nastopili s komičnimi prizori, Novozelandci pa so »zapeli« nekaj maorskih bojnih pesmi in krikov. Lep prizor so dali Japonci. Videlo se je, kako je imeniten japonski gospod prisostvoval borbi z zmajem — nekaka protipodoba španskim bikoborbam. Zmaj je imel zlato glavo in se je zvijal prav tako, kakor ga vidimo na slikah. Ko sta ga dva igralca dovolj razdražila, se je spraval nadenj borec in ga tako omrežil v stotere zanke, da se je zmaj končno utrujen zgrudil.

Ob istem času, ko so se vršili prizori v gledališču, je imel vsakdo na razpolago kino in velike taborne ognje. Pri slednjih se je večinoma prepevalo, posamezniki pa so kazali svoje komične zmožnosti. Tu so nastopali Angleži s svojim suhim humorjem, ostali pa z »mokrim«. Vsi so se jim smejali, posebno pa tisti, ki niso nič razumeli.

Kraj travnika, kjer so se vršile parade, so bile postavljene velike tribune za občinstvo. Nad tribunami so plapolale zastave vseh narodov. Ko je bila popoldne parada zaključena, so skavti na najrazličnejše načine zabavali občin-

JOHN

SOSED S
TRINIDADA

SOSED IZ
ESSEXA

INDIA

SOSED IZ
AMERIKE

ANGLEŠKI
MORSKI SKAUT

PRAVI
INDIJANEC

des.

GLAVE IZ SKICIRKE *

GIBRALTAR

stvo in mu kazali pestre slike. Angleži so uprizorili zgodovino svojega naroda, neki drugi zopet razvoj človeštva v prvih početkih. Tu so se vršile rimske dirke z dvokolicami in četverovpregami, sledile so jim akrobatske vaje. Amerikanci so priredili velik zbor Indijancev, tudi na konjih, ob spremljevanju tom-tom-bobnov; med zborom so postavili z neverjetno naglico velik indijanski šotor in zakurili ogenj brez vžigalic — s primitivno pripravo drgnjenja lesa ob les. Za Amerikanci se je pripodila čez travnik deset metrov dolga stonoga — na nogah dvajsetih skavtov — in besno odpirala svoje veliko žrelo. Prepodila jo je množica pajacev, ki so svirali prijetno škotsko melodijo na glavnike. Nad sto Škotov pa je zaplesalo naroden ples.

Do drugega konca tabora je bilo daleč in tako mi čas ni dopuščal, da bi si mogel tudi ta del tabora temeljito ogledati. Tu so bili Španci, Grki, Avstralci in Škoti. Prvi so bili krepki fantje, res pravi Španci, drugi so se držali bolj zase. Avstralci so s svojim taborom pokazali, da so doma na delu sveta, kjer sta kultura in civilizacija na najvišji stopnji. Senzacija pa so bili Škoti. S seboj so imeli namreč škotsko muziko — skavtsko seveda — ki je svirala na mehove. To je škotska narodna godba, ki ima vedno eno in isto melo-

dijo, a tako prijetno, da se je nikdo ne naveliča in je je vsakdo vesel, ko se zopet oglasi.

Dalje je bilo v taboru splošno v veljavi tudi zamenjavanje posameznih stvari. Skavtski nož n. pr. je šel v zameno za indijansko ruto, nekemu Srbu pa je nanosil Amerikanec za narodno vezen prtč celo garderobo skavtske oprave. Posebnost so bile šumadijske opanke, ki so tvorile del jugoslovanske reprezentativne uniforme in pa pisana krila, ki so jih nosili Škoti kot narodno nošo. Posebno imenitno se je zdelo n. pr. Amerikancu, če se je v takem krilu sprehajal po svojem taboru.

In medtem, ko je bil tako ves tabor poln veselja in prijateljstva med skavti, so se vršile v malem gradiču sredi gozda konference mednarodnih skavtskih delegatov. Sem so dospela čestitke raznih vlad in držav in njih zahvale za koristno ustanovo skavtske organizacije. Tudi Društvo narodov je čestitalo in tako priznalo, da je skavtizem ena izmed onih velikih svetovnih organizacij, ki dela uspešno za mir in prijateljstvo med narodi.

Tabor je trajal dva tedna in je v polni meri uspel. Vsi udeleženci so ga zapuščali z gorko željo, da bi se sešli čimprej spet na prihodnjem tako lepem zborovanju.

M. PREZELJ:

NAŠ UBOGI PTÉROPUS.

Med živali, za katere se prav posebno zanima ne le vsak prirodopisec, ampak tudi vsak za šolo še tako malo vnet dijak, spadajo brez dvoma leteči psi. Ako bi jaz sestavljal učno knjigo za živalstvo, bi jo razdelil v tri poglavja. I. poglavje: Živali, ki dijaka grozno vlečejo, II. poglavje: Živali, ki so dijaku všeč, kadar so ocvrte ali pečene in III. poglavje: Živali, ki so za dijaka brez

kakršnekoli dušne in telesne koristi. Da bi letčega psa uvrstil v prvo poglavje, je samo ob sebi umljivo za vsakega, kdor je že kedaj imel priliko opazovati veselo razpoloženje dijakov, kadar se ta čudaška žival pojavi v razredu. Neštetokrat sem se že jezil, da žive pri nas izključno le vsakdanje živali, ki jih moraš na dolgo in široko opisovati, preden jih zna dijak z muko in trudom

razlikovati drugo od druge, da pa se zares zanimive živali klatijo po deželah, kamor radi prevelike oddaljenosti in predrage vožnje ne moremo na poučne šolske izlete. Upajmo, da bo v tem oziru kmalu bolje tudi za nas in da ni več daleč čas, ko bo imel vsak zavod svoj aeroplan, določen nalašč za dijaške ekskurzije v daljno inozemstvo! Uverjen sem, da se bodo takrat dijaki bolje počutili kot se počutijo danes, ko morajo z zaprtimi očmi znati opisovati marsikatero žival, ki je še nikdar niso videli in je najbrž tudi nikdar ne bodo.

Kdo med nami je že videl *letečega psa*? Ne mislim kužka, ki ga brcneš v rebra, da odleti deset metrov v zrak, mislim ono z našimi netopirji sorodno žival, ki ji je latinsko ime *Pteropus edulis*¹ in ki živi tam daleč doli v tropskih pokrajinah. Marsikdo lahko trdi, da ga pozna, to je res, osebno ga pa vendarle ne pozna, ampak samo po slikah, oziroma po njegovih ostankih, čakajočih sodnega dne v muzeju ali šolski prirodopisni zbirki.

Koliko generacij slovenske inteligence že pozna letečega psa po nadvse častitljivem strašilu, ki je v inventarni knjigi našega závoda zaznamovano pod številko 233 in katero je bilo kupljeno pred petdeset leti za en cel goldinar! Bože mili! Pred pol stoletjem so bili s pristnim žaganjem nagačeni leteči psi po goldinarju, koliko neki bi danes veljal živ leteči pes!? Prav radoveden sem, če bi moral plačevati pasjo takso tudi za udomačenega letečega psa in pa koliko kolkov bi mu moral prilepiti na letalno mrenico ali kam drugam, da bi bil varen pred zasledovanjem policijske oblasti. Sicer pa mislim, da mi radi tega ni treba biti v prav nikakih skrbeh, kajti živega letečega psa pri nas ni mogoče kupiti nikjer. Kolikor mi je znano in kolikor sem mogel izvedeti, prihajajo preko meje v našo državo samo nagačeni leteči psi in še ti ne naravnost iz svoje domovine, temveč preko Nemčije

na račun nemških vojnih reparacij. Zadnji čas je, da bi tak pes prifrftal tudi v naš šolski prirodopisni kabinet, kajti našemu petdesetletniku se že na vseh udih pozna, da je v družbi nadobudne slovenske mladine pretrpel marsikatero krivico in požrl marsikatero grenko. Ej, ako bi znal govoriti naš *Pteropus*, kako zanimivo bi bilo njegovo pripovedovanje o svojih doživljajih, med katerimi je bilo pač več žalostnih ko veselih!

Takole sem si mislil: ako mora naš dijak poznati slehernega še tako bornega pisatelja ne le po njegovih rojstnih podatkih, ampak tudi po spisih, ki jih je po večini preplonkal, zakaj ne bi bil malo večje pozornosti deležen tudi *Pteropus edulis* v naši šolski zbirki? Saj je vendar storil vse, kar je mogel, da poglobi in razširi prirodopisno znanje v slovenskem narodu, in s tem marsikaj doprinesel na oltar slovenske kulture. Začel sem se zanimati za njegovo preteklost, pregledal in prebrskal vse zadevne uradne listine ter po dolgoletnih študijah dognal naslednje:

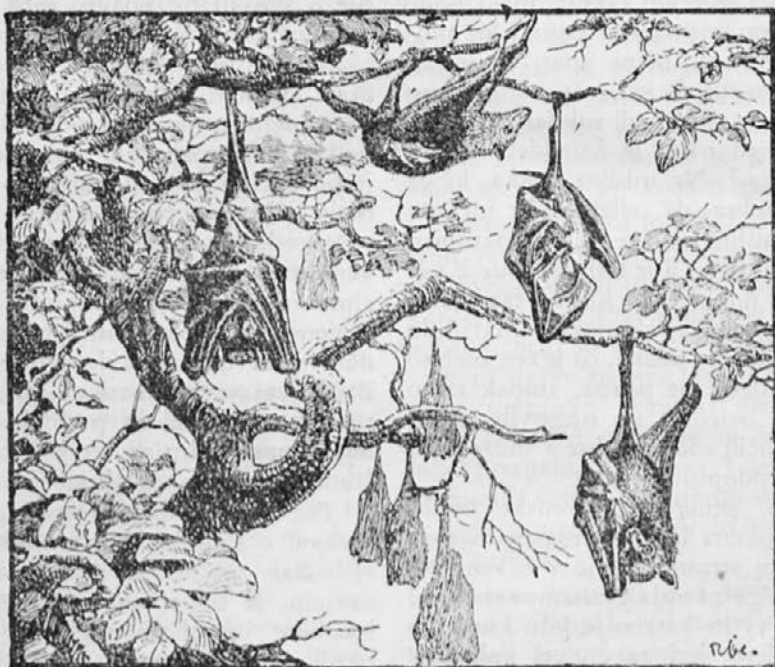
Pteropus edulis — leteči pes, sedaj bivajoč v Ljubljani, po poklicu najstarejši član zoološkega društva na našem zavodu, je bil rojen nekako štirideset let pred izbruhom svetovne vojne v okolici mesta Batavia na Javi kot sin svoje prave matere. Najlepša leta je preživel v rojstnem kraju in izrabil je sleherno priliko, da si razširi duševno obzorje in da se dodobra nažre najboljših sadežev. Kjer so bili drugi njegovi sovrstniki, tam je bil tudi on; podnevi je visel na tem ali onem drevesu, dremal, spal in sanjal sladke sanje o zlati bodočnosti, ponoči pa kradel po bližnjih in daljnih sadovnjakih ter se mastil do nezavesti. Najljubša slaščica so mu bile divje fige, le kadar je teh zmanjkalo, se je zadovoljeval tudi z dateljni, bananami in sličnimi manj vrednimi botaničnimi izdelki. Pomanjkanja ni trpel nikdar, zato ni čuda, da se je vsestransko kaj lepo razvijal sebi v zdravje, staršem v srečo, prijateljem v zavist. Kaj vse bi se bilo lahko iz njega raz-

¹ *Pteron* = perutnica; *pus* = noga; *edulis* = užiten.

vilo, ako bi bila sreča na Sundskem otočju manj opoteča kot pri nas v Sloveniji!

Bil je vroč tropski dan... Solnce je pripekalo, da je bilo joj in le rahla sapica je pihljala od otoka Borneo sem. Naš junak je po nočnih naporih trdno spal in niti v sanjah ni mislil na to, da se mu bliža evropska nevarnost v obliki

polnoma pozabil na prestano trpljenje. Nisem še zlepa slikal živali, ki bi bila tako malo pozorna na nevarnost kot ti leteči psi. Med delom sem začel žvižgati in prepevati slovenske narodne pesmi, toda nobenemu iz družbe ni prišlo na misel, da mu utegne moj obisk postati usoden za celo življenje, dasi se je marsikateri prebudil iz dolge far

Skupina na drevesu visečih letečih psov (*Pteropus edulis*).

smrtonosne svinčenke. Vse je bilo tiho, kar namah pa rezek, oglušujoč pik-pok!

»Izgubil sem smer in taval že dva dni in dve noči po hribih in dolinah, ne da bi bil razen par gnilih banan našel kaj poštenega za želodec. Že sem pričel misliti, da me bo konec, ako v najkrajšem času ne dobim kaj mastnega za pod zobe, ko zagledam pred seboj velikansko drevo, na njem pa na stotine spečih letečih psov. Krasen prizor, ki se mora ovekovčiti. Dasi truden in izmučen, lačen in žejen, sem se usedel pred drevo in pričel skicirati. Med opazovanjem čudno čudnih živali sem po-

niente² in z velikimi krmežljivimi očmi zvedavo opazoval, kdo sem in kaj delam, ter napeto poslušal, v katerem jeziku govorim. Kako razumnih oči je Pteropus in kako dražestna so ob straneh prijazne pasje glavice nasajena ušesa! Pa kako močan je ta pol ptici pol psu podoben prhutar! Kadar spi, se drži veje z eno samo nogo, česar pač ne bi zmogetel še tako močan atlet. Ne popisno zabavno ga je opazovati, kadar žre. Kako opravlja ta posel, se sploh ne da opisati z besedo, ampak samo naslikati.

² Sladek počitek.

Ko sem dovršil sliko, sem v svoje začudenje in veselje ugotovil, da je viseč leteči pes prav za prav izredno podoben viseči svinjski gnjati. Kaj, ko bi si tako gnjat sklatil z drevesa in si jo privoščil za kosilo? Rečeno storjeno, toda jomene! Ko je počil strel, je drevo oživel, okoli mene pa je začela prhutati jata puhajočih, lajajočih in cvilečih peklenščkov. Mislil sem, da bo po meni, tako močno sem se prestrašil v tem najgroznejšem trenutku v svojem življenju, kajti stavil bi bil vse, kar sem imel s seboj, da me hočejo hudobci hudobni požreti s kostmi vred ali mi pa vsaj izsesati mozeg in kri iz maščevanja nad ustreljenim tovarišem. Mahal sem s puškinim kopitom na levo in desno, suval naprej in nazaj, tolkel navzgor in navzdol, pa čim bolj sem se mučil, tem manj sem videl in tem manj slišal. Ko sem se zopet osvestil, sem šele izprevidel, kaj se je prav za prav godilo z menoj in kaj z mojimi napadalci. Leteči psi so se ustrašili poka ter zbegani prhutali naokrog, jaz pa sem se ustrašil njih, ker sem jih, zmeden kot sem bil, imel za krvoločne zveri, ki mi bodo zdaj zdaj pregrizle nit življenja. Zdaj vem, da je leteči pes vse prej kot krvoločen in da je prav tak strahopetec kakor njegovi evropski sorodniki. Dočim pa so naši prhutarji izraziti mesojedci, je leteči pes skoz in skoz vegetarijanec, o čemer priča med drugim tudi njegovo zobovje. Kadar je leteči pes v zraku, je zares videti kot živa pošast, saj meri od gobčka do repa ne mnogo manj kot pol metra, z razpetima letalnima mrenama pa povprek nad en meter, in kadar je razburjen, se ti z odprtim gobcem reži v obraz kot bi te hotel celega pohrustati. In kako se pači šele, če se je po strelu tako preplašil, da ni utegnil zleteti, ampak je od strahu padel na tla! Ker se ne more dvigniti v zrak s tal, si na vse mogoče načine prizadeva, splaziti se na kak vzvišen prostor, od koder šele bi mu bil omogočen vzlet. Ako ne najde primerne predmeta, ki bi mu

pomagal najti zvezo med kopnim in zrakom, se začne v sili in zadregi plaziti tudi po človeku. Trije taki nesrečnejši so se lotili tudi mene, hoteč mi priti na glavo, pa čim bolj sem se jih otresal, tem huje sem čutil moč njih mišic in ostrino njih krempljev. Dveh sem se končno srečno ubranil, tretji pa je le dosegel svoj namen in pobegnil z moje glave na varno. Dva leteča psa sem torej pobil, a kje je tretji, ki sem ga bil zadel s strelom? Ne bi bil veroval, da je kaj takega mogoče, ako ne bi bil videl na lastne oči: ustreljeni leteči pes je visel na veji kot da se mu ne bi bilo pripetilo prav nič posebnega. Ker ni bil previsoko, sem splezal do njega ter ga previdno snel z veje. Zadet je bil naravnost v srce, sicer pa popolnoma nepoškodovan, zato sem ga dal iz kože. Meso sem si spekel in pojedel, saj pravijo, da v sili hudič celo muhe žre, kožo in vse ostalo pa posušil in stlačil v nahrbtnik za spomin na nenavadni doživljanje.

— — — — —

Lahko si je misliti, kako neznansko sem bil vesel, ko sem med zaprašenimi listinami neke knjižnice iztaknil navedeno poročilo o kraju in načinu smrti našega preljubega Pteropusa, ki na naši šoli že petdeset let vrši odkazano mu nalogo. Kdo je bil oni junak, ki mu je upihnil življenje ter mu pojedel srce in pljuča, želodec in jetra in vse ostale žlahtnejše dele telesa, nisem še mogel ugotoviti, upam pa, da se mi bo posrečilo izslediti morilca, če prej ne, vsaj na sodni dan. Tudi to mi ni še povsem jasno, kako so zašli zemeljski ostanki našega ubožca na naš zavod, oziroma na Dunaj k tvrdki Pichler³, od katere ga je moj prednik kupil nagačenega. Najvažnejše sem pa vendarle zasledil in ta začetni uspeh me vzpodbuja k nadaljnemu raziskovanju letečih psov sploh, prav posebej pa še tega, ki se je

³ Znana dunajska tvrdka za razpečavanje šolskih učil in nazoril.

žrtvoval zabavi in pouku slovenske mladine.

Pik-pok! je reklo in našega Ptero-

pusa ni bilo več med živimi in pik-pok! bo reklo, ko ga bom treščil v za-boj za smeti. Da bi se zgodilo kmalu!

IV. KOŠTIÁL:

DROBTINICE IZ ZGODOVINE BESED.

I. Palača in palačinka.

Na prvi pogled bi marsikdo menil, da ste si besedi palača in palačinka v sorodstvu, oz. da je druga iz prve izvedena — a ni tako: prva nima z drugo nič opravka, čeprav je verjetno, da so palačinke v palačah bolj znane kot v kočah.

Beseda palača je na las podobna besedam, kakršne so debelača, gorjača, igrača, pijača, zvijača, vrtača, pokrivča itd., ki so domače izvedenke iz domačih glagolov, pridevnikov i. dr. Toda palača je iz laščine, odkoder so prišle tudi peča, pogača, frčada, gruča, poč (= vodnjak), račun, Soča iz ital. besed pezza, fogazza (benečanska izgovarjava), fazzada (ben.), gruzza, pozzo, razione, lat. Soncius. Znano je, da so bili Lahi v stavbarstvu mojstri. Njihova beseda palazzo pa se je razvila iz lat. palatium, ki je bila izvedena iz palus = kol in je pomenila najprej s koli obkrožen («obkoljen») kraj, potem Palatin, goro v Rimu, in grad na tej gori, nazadnje pa cesarsko palačo ali grad sploh. Naša beseda palača ima torej svoj izvor v starem Rimu. — »Palačinka« pa izhaja iz stare Grčije. Dolgo vrsto stoletij je popotovala od Aten do Ljubljane.

Vsaj že v 6. stoletju pred Kr. r. so imeli Grki pridevnik plakóeis = ploščat; tega so potem začeli rabiti v skrčeni obliki plakús kot samostalnik = ploščata pogača. To besedo so izposodili v II. stol. pr. Kr., če ne prej, Rimljani; iz grškega tožilnika (akuzativa) plakóenta ali skrčeno plakúnta so na-

pravili placenta, kar so izgovarjali v starejši dobi plakenta, pozneje pa plakjenta ali placenta. To so prevzeli razni narodi, ki so sprejeli latinščino; med njimi tudi pradedje Rumunov, ki so dali besedi (med 7. in 10. stol. po Kr.) obliko placinta. Dosti pozneje je prešla rum. beseda v madžarščino. Ker pa stari Madžari niso mogli izgovarjati v začetku besede dvojnih soglasnikov, so vrinili med p in l samoglasnik a. Tako je nastala beseda palascinta kakor borona, veréb, kereszt, barát, pilis, palást, paraszt... iz slovanskih brana, vrabec, krst, brat, pleš, plašt, prost itd. Vemo, da so prevzeli Madžari skoraj vso omiko od Slovanov in da imajo več kot 1100 slovanskih besed izposojenk.

Vendar pa so se sčasoma v kuharski umetnosti toliko izpopolnili, da so prevzeli od njih v 19. stoletju Nemci, Slovani in Rumuni nekaj jedi z imeni vred. Med temi je palascinta. Ker pa Slovani nimajo besed, ki bi se končevale na -inta, pač pa jih imajo dosti na -inka, so napravili iz onega madž. izraza svojo besedo palačinka = omeleta, cvrtnjak (ta pomen je imel izraz že pri Madžarih). K Nemcem je prišla jed z imenom vred šele od Čehov ali Slovencev; zakaj Nemci ne bi imeli povoda, da bi pretvorili madž. -inta v -inka. V nemških kuharskih knjigah je vse polno čeških in slovanskih izrazov za močnate jedi, n. pr. Potitzen in Budizen, Golatschen, Halutschke, Pogatschen, Dalken in Dolken, Buchteln, Presnitz, Liwanzen, Gubanitzen ali Gibanzen, Plinzen i. dr. Seveda pišejo »Palatschinken«.

DELO

MAK:

NA LAVERCI.

Bilo je v času svetovne vojne, ko sta se lakota in draginja stopnjevali in ko ni hotel samo za denar niti župnik opravljati svojih bogoslužnih opravil, ne čevljar delati čevljev. Ker nismo mogli dobivati mleka v Ljubljani, smo hodili ponj na Laverco. Plačevali smo ga sicer z denarjem, toda poleg tega smo morali prinašati gospodinji še kave, čaja in sploh živil, ki jih na kmetih primanjkuje.

Po mleko je hodila mati in nekoč me je vzela s seboj. Takrat sem bil še zelo mlad — okoli šest let mi je bilo — in sem se zelo veselil, da se bom peljal z vlakom.

»Kje pa je Laverca?« sem ob odhodu spraševal.

»Zelo daleč. Peljati se bova morala z vlakom, kakor sem ti obljubila. Pre-daleč bi bilo zate, ako bi se kar peš napotila tja in tudi jaz bi bila preveč utrujena.«

»Koliko časa pa traja vožnja? Pol ure? ... Četrt?« sem jo spraševal, kakor bi bilo to od nje odvisno.

»Če vstopiva na dolenskem kolodvoru, sva v nekaj minutah tam.«

»V nekaj minutah,« sem gledaje v tla komaj slišno izustil in nekoliko glasneje z nevoljo ponovil: »V nekaj minutah!«

»Ali ni to dosti? Vlak vozi mnogo hitreje, kakor more hoditi človek; v nekaj minutah te pripelje že zelo daleč.«

»Res je,« sem naposled spregovoril in še vedno gledal v tla: obžaloval sem opazko in se je sramoval.

»Če hočeš, se bova peljala še z električno cestno železnico. Od pošte do dolenskega kolodvora je tudi precej,

vožnje. Samo do pošte morava iti peš!« me je vzpodbujala.

Jaz pa sem postal vesel in sem pogledal na sinje popoldansko nebo; beli oblaki so bili na njem. In mati me je pogledala s svojim blagim pogledom, da je bila moja duša poživiljena in kakor blagoslovljena.

Tako sva odhajala.

Ves čas vožnje sem bil zelo vesel in pazno gledal skozi okno. Ko sva na Laverci izstopila, sem začutil utrujenost in kar v travo bi legel, ki se je razprostirala tik za postajališčem.

»Veš kaj,« sem rekel materi, »nekoliko sem truden in nič se mi ne ljubi hoditi k mlekarici. Te bom kar tu v travi počakal.«

»Kar tu? Tudi dobro. Samo pazi, da se mi ne boš kam zgubil. Velike sitnosti bi imela potem.«

»Kar tu bom.«

»Torej le pazi!« me je opozorila in odšla.

Ves čas sem gledal za njo, dokler mi ni izginila izpred oči. Tudi ona se je večkrat ozrla in vsakokrat, ko me je ugledala, se mi je od daleč nasmehnila. Ko pa je nisem videl več, sem se ulegel v travo, ki me je skoro vsega zakrila.

Prijetno je bilo ležati v travi. Solnce je sijalo nanjo in vse polno življenja je bilo v njej, vsa priroda naokoli je bila prepojena z velikimi skrivnostmi, za katere ne ve nihče.

Trudnemu in kakor dvignjenemu v kraje polne veselja in samim nebesom blizu, so se mi zapirale veke...

Ko sem se zbudil, se sprva nisem niti zavedal, kje sem. Pomel sem si oči in pogledal na sonce, ki je bilo že

zelo nizko in sence so postajale vedno večje.

Mahoma se mi je zjasnilo. »Kje je mati? Zakaj je ni od nikoder?«

Vstal sem in pogledal proti kraju, kamor je bila odšla, pogledal na cesto in na vse strani, toda ni je bilo. —

»O, kje je mati, kje? ... Gotovo me zdaj išče, a me ne more najti. Toda čudno je vendarle, zakaj ni prišla pome sem, ko ve, da jo tu čakam. Morda si ni točno zapomnila mesta. Videti me itak ne more, če površno in od daleč pogleda po travi. Prav lahko me je zgrešila. Najbrž me je parkrat poklicala, a ker se ji speč nisem odzval, je odšla drugam in me išče ...«

Jokajoč sem se vrgel v travo in se oziral, da bi zagledal mater, iztegla roke kot da bi jo objemal ...

Potem sem vstal in tekla v smer, odkoder bi morala priti. Bela prašna cesta se je vila pred menoj, matere pa nikjer, nikjer ...

Po cesti je drdral voz, ves v prahu, da nisem niti voznika natančno razložil. Ko je prišel do mene, mi je zaklical:

»Fant, odkod si?«

Nisem mu odgovoril, le tekla sem naprej, naprej, iščoč mater — materi nasproti ...

»Fant, od kod si?«

»Iz Ljubljane,« sem mu slednjič trepetaje odgovoril in misleč, da mi hoče kaj storiti, sem se jokaje umikal v travo.

»Mati te išče!« mi je zavpil, »mati te išče! Ob postajališču te čaka. Teci! Le teci!«

Povzdignjen iz žalosti v veselje, iz nesreče v srečo, sem se obrnil in tekla na vso moč ...

Videl sem jo, kako je stala na postajališču, in videl sem, kako se je nasmehnila, ko me je ugledala ...

Sopeč in jokajoč sem ji priletel v naročje, pogledal ji v obraz, v objokane oči, v katerih je bila razlita vsa nebeška ljubezen.

ONJEGIN:

V BORBI ZA SOLNCEM.

Nemo strmijo v krvavo nebo
mrkih gorá velikani;
niso-li v borbi za solncem to
okameneli titani?

Solnce, o solnce, ti viš hrepenenja,
k tebi mi misli drhtijo ...
Te-li dosežem kdaj, cilj moj življenja,
misli vprašujejo in se bojijo ...

ONJEGIN:

JESENSKA MELANHOLIJA.

Skozi alejo gre lahen nemir
kot plahutanje nevidnih peroti;
tihan trepečejo breze ob poti,
nemo zasanjane v hladni večer ...

Veter vihari v vrhovih dreves,
z velimi listi posipa stezice;
kvišku v poletu ponosnem se ptice
dvigajo drzno do sinjih nebes. —

V mojem se sreč ožnost budi,
misli so temne, v obupu rojžne:
zame ni ceste, ne steze nobene,
ki bi vodila me v solnčne dni.

VANJUŠA:

VERNIKOM MATERIJE.

Bili bogataši ste nekdanj,
zdaj prosjaki, bedni, goli.
Démon je zasikal: »Kleči in me moli!«
ah, in lažni vas preslepil je sijaj!

Srce vaše mrtvo je in prazno,
zamorili ste si ga z lažjo!
Mrtvo je ... in vendar živo in mu iščete pokoj.
Kod? Na zemlji? O, vihranje vse je vaše blazno!

O, saj ste imeli v dušah božji vzgon,
pa ste kakor strup ga izbljuvali.
S sto obroči srca ste si okovali
in teman zdaj vaš je nebosklon ...

Splavali bi radi ... Strte so peroti,
slepe vam oči v brezkrainost mro
in kot netopirji begate v temo: —
Ah, drugod, drugod so prave poti!

ALENA TRPOTEC:

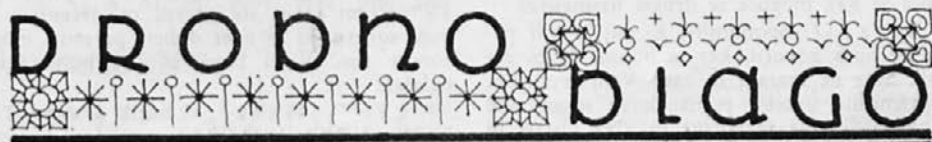
PREČUDNO PESEM — — —

Ob uri tihi, ko budi se hrepenenje,
ko iz oči solze bolesti vro,
ko je do smrti srce bolno in bridko,
iz solz in boli želja se rodi:

Da vzrastel cvet bi, srce si želi,
prelep kot v vesni zvezdno je nebo,
bolj čudovit kot živo je oko
in bi cvetel vse dni, vse dni dehtel.

Da v duši zazvenelo bi sladko
in pesem lepša kot labodji spev,
bolj tajna kot je večnosti odmev,
zavzdihnili bi v grozni, mrtvi molk.

Prečudno pesem, krik boli, gorja
in v njej lepoto vso in vso skrivnost
in sanje vse in sveto vso radost,
hotela bi zapeti iz srca.

LITERARNI POMENKI:

Uredništvo je razpisalo v zadnji številki lanskega letnika tri nagrade za dijaške prispevke. Uspeh? Dolga vrsta pošiljatev, ki pričajo, da v našem dijaštvu še živi hrepenenje po lepoti kot v Cankarjevem študentu, ki je videl rožo čudotvorno in je šel na pot...

Bridka je ta pot. Revez, komur je usojeno, da jo bo hodil, zakaj do rože čudotvorne je daleč, daleč. Omamni njen vonj prevzame človeka in vse svoje žive dni bo iskal v nemirnem hrepenenju za njo vriskajoč do zvezd in zdvojen do obupa. —

Kako je z vami, tekmovalci? Ali je bila nagrada, ki vam je potisnila pero v roko, ali je bilo ono nemirno hrepenenje, da ste morali spregovoriti? Vem, ne boste mi povedali, a vaši prispevki govorijo. »Ex ungue leonem...« so sodili že stari in drži tudi danes.

So med vami, ki sem jih bil vesel. Prisluhnilo so tajnam in se zamaknili vanje in jih ujeli v zvok besede, ki poje in dobro podaja resničnost doživljanja; drugi so, ki jih je sicer razgibalo to in ono, a so svoj doživljanj samo zajeceljali, zakaj prožnosti besede še ne obvladajo in ne najenostavnejših zahtev poetike. Tretji, no, sam ne vem, kaj bi jim rekel, da bi ne bili prežalostni.

Pač, tem in vsem:

V šolo hodite in veste, da se mora človek učiti, ako hoče kaj znati. Tudi za umetnost velja to. Nadarjenost — ono nerazložljivo hrepenenje po lepoti — je nujen pogoj. Ako je v tebi, potem glej, da premagaš vse ovire: Uči se! Prvo je treba obvladati jezik. Copia verborum — tvoj besedni zaklad mora biti tolik, da ne prideš nikdar v zadrego, ko hočeš izraziti ono, kar doživljaš. Ako si navezan le na vsakdanje izraze, postaneš v svojem podajanju pust, neokreten, ponavljajš se do neokusnosti in — recimo — mesto pesmi ti ostane na papirju skrupculo, ob katerem bi moral

zardeti. Od vzvišenega do smešnega je samo korak — tega se zavedaj! Z besednim zakladom pa še ni vse doseženo. Slovnico moraš znati do potankosti — od glasoslovja pa do zadnje strani. Jezik ima svoje zakone, ki jih ne smeš v nikakem slučaju samovoljno spreminjati. Tudi licentia poetica ti ne da te pravice. Zato, slovnico v roke, in kakor se mogoče ne moreš sprijazniti z njo, boš spoznal, da sem ti dobro svetoval. Razne težkoče v tvojem podajanju, ki jim danes ne veš vzroka, same od sebe izginejo in pero ti bo teklo, da bo veselje.

Še nekaj. Besedni zaklad in prožnost si pridobiš, ako mnogo čitaš. Kako je treba čitati, si bral v Debevčevem sestavku, ki je svoje dni izšel v »Mentorju« in imaš sedaj ponatisnjene v Westrovi Čitanki III. Kar po njem se ravnaj! Beri predvsem samo tehtne, pomembne knjige naših mojstrov jezika — leposlovne in znanstvene. Ob njih se boš sodil in meril svoje moči. Nikdar več ne boš potem grešil s prevelikim zaupanjem, da si že dosegel popolnost in ti ni treba več učenja.

Po vsem tem bi svetoval še vsem, da predelate Stritarjeva »Kritična pisma« in »Pogovore« (Zbr. sp. V.), dalje Omerzovo »Poetiko«, Pregljeve literarne sestavke v starejših »Mentorjih« in Keleminovo »Literarno vedomo«. Ko boste s temi deli gotovi, pa še kaj! Tako se bomo pomenkovali od številke do številke in upam, da bo ob letu uspeh tekmovalcev vse lepši — vam v veselje, »Mentorju« v pomoč, meni v zadoščenje.

Ivan Krstnik: »Potep Lojz« se vam ni posrečil. Iz krogov »ponižanih in razžaljenih« ste zajeli svojo zgodbo, a čeprav ste obilježje, iz katerega raste junak, nakazali, je vendar razmerje med materjo in sinom, kot ga podajate, nemogoče. V tako mater ne verjamem in tudi takega sina bi težko kje srečal. Motiv

je lep in zasluži, da se poglobite vanj. Mogoče se ga kdaj pozneje znova lotite, ko mu dorastete. Spoznali boste tudi, da je treba take psihološke procese tolmačiti z vse drugačno besedo, kot jo zmorete danes. Upam, da se še oglasite, saj smo si že dobri znanci!

Ranko: Z mokrimi očmi ste se vzbudili iz sanj o »Veseli pomladi«, v kateri ste srečali brata, očeta in mater, ki ste jim delali krivico s svojo študentovsko lahkomišljenostjo in vihravostjo. Saj bi bilo, ko bi ne bilo vse tako vsakdanje in neokretno razvlečeno. Poskusite še kaj, mogoče se drugi nasmejete!

Mira: O »Spominih«, ki naj bi bili pesem, ne bom govoril, ker se bojim, da bi zajokali. Solz ne maram in zato Vam svetujem, da premislite uvodni pomenek in se ravnate po njem. — »Na razpotju« in »Na Lisco« bi bili še nekako dobri šolski nalogi, če ne bi bil profesor prestrog. Z nagrado torej nič!

Alena Trpotec: Je. Priobčimo. Oglasite se še kaj!

Vsevolod Jaroslavskij: Mislim, da se boste napravili. V »Razdrti družini« so strani, ki mi kar ugajajo. V splošnem bi želel samo prožnega, lepšega jezika. »Oznanilo« v pesmi je pač le epilog k povesti in bi ga lahko opustili, čeprav se čedno bere. No, menda ste hoteli pokazati, da Vam tudi verzi ne delajo težav. Pošljite drugič kaj krajšega!

Franci Mirkov: Dve pesmi in črtico ste poslali. Ob sonetu »Materi v album« ste se trudili, a se Vam ni posrečil, dasi ste šli k Prešernu v šolo in začeli:

»Sonet srca ti pojem, mati moja,
ki sem ga zvil iz rožic poezije...«

V »Pesmi trpečega fanta« ste boljši. V sproščeni formi se Vam je jezik razgibal celo preveč, da ste mestoma zašli v neokusnost nesmiselnih fraz, ki so Vam, se zdi, neznansko imponirale. Varujte se tega in kontrolirajte se! Motiv je lep, da ga je škoda pustiti. Mogoče se povrnete k njemu in ga podaste tako, kakor zasluži. Isto velja za »Mrtve solze«, ki

ste jih kar tako mimogrede potočili na papir in jih odposlali, ne da bi jih prej še prebrali. Ali ne? S površnostjo ne pridete daleč!

Vilko Vazivin: Nič, čeprav ste toliko poslali. Drugič rajši manj in boljše! O priliki se podrobno pomeniva.

Mak: Zajeli ste iz svojih spominov in odšel sem z Vami »Na Laverco.« Ni pomembna pot to, a podali ste jo primerno snovi in svojim letom. Kar tako naprej!

Onjegin: »Sonet II.«, »V borbi za solncem« in »Jesensko melanholijo« priobčimo. »V večerni zarji« ste preveč razvlečeni, v prvem sonetu, ki je sicer dober, pa moti monotonost rim. Vesel bom, ako se boste stalno oglašali.

Leo Vilinski: Levstik je svoji Toni lepše pel. Ni nič. Mogoče so pa one, ki si jih niste upali poslati, boljše. Znamko prihranim in Vam ob eventualni večji pošiljavi odgovorim.

Vanjuša: »Vernikom materije« in »Onemoglost« sta se Vam posrečila. Priobčimo. V drugih ste tudi pokazali lep polet, a je v njih še to in ono, ki moti. Se kaj!

Tugomer: To pot nič, a mislim, da da se boste s časom naredili.

Iv. B. S: »Prvim obiskom« nisem zadovoljen. Res ste profesorja Ivana in vse običnejše dobro označili, a je vsa zgodba le slaba kopija klasične Cankarjeve »Mater je zatajil«. Prepričan sem, da se še oglasite in z boljšimi stvarmi!

Razpisane nagrade so dobili: Onjegin za pesmi Sonet, V borbi za solncem in Jesenska melanholija; Vanjuša za pesem Vernikom materije; Alena Trpotec za Prečudno pesem in Mak za črtico Na Laverco. Prva dva sta dobila vsak po Din 50, tretjo nagrado smo pa razdelili, tako da prejmeta ostala dva vsak po Din 25. Uredništvo ni prejelo ne povestice in ne potopisa, ki bi odgovarjala razpisu, zato je razdelilo te nagrade med druge tekmovalce, kakor je zgoraj povedano. Po denar naj pridejo nagrajenci v uredništvo.

RAZNA OBVESTILA:

Naša uvodna povest se godi v Združenih državah severne Amerike, tam na divjem zapadu v Arizoni in Novi Mehiki. Glavno pozornišče je v bližnji in daljni okolici mest Magdalena, Albuquerque in Las Vegas (vsa v N. Mehiki) ter v več drugih manjših mestecih, vaseh in krajih, katerih imena boste našli v povesti. — Čas dejanja moramo staviti nekako v osemdeseta leta preteklega stoletja, takrat ko so naseljenci najbolj različnih narodnosti začeli prodirati v bolj in bolj zapadne pokrajine in graditi v njih nove vasi in nova selišča ter tako kot prvi farmarji odpirati pot civilizaciji in kulturi v teh krajih. O kaki redni državni

upravi tu ne more biti govora. Naseljenci so se držali in zvesto izpolnjevali neke udomačene nepisane navade, sicer pa živeli vsak zase in branili svoje, kakor so vedeli in znali. — Pisatelj Zane Grey, sam potomec takih naseljenec, je izmed najboljših sodobnih ameriških pisateljev. Mojster je v opisovanju narave in ljubi romantične zgodbe. Zakaj? Sam odgovarja nekje tako: »Romantika je samo drugo ime za idealizem, in trdim, da življenje brez idealov ni nič vredno. Nikdar v svetovni zgodovini ni človek tako strašno potreboval idealov, kakor jih potrebuje danes.« Grey ne opisuje torej divjih naseljenec na zapadu samo radi njihove

romantičnosti, ampak radi idealov, ki se, kljub vsej divjosti, kažejo v njihovem delu za napredek človeštva. Prvi pionirji so: ne glejmo na njih slabe strani, sledimo jim v trdem, plodonosnem delu! — Iz povedanega pa sledi še, da naše povesti ne gre zamenjavati s kako navadno indijanarsko zgodbo; je več, mnogo več, upamo, da bo vsem bralcem ugajala. — Radi čitanja naj sledi tu še približna izgovorjava nekaterih najvažnejših imen. Osebe: Zane Grey izg. Zejn Grej; Milt Dale izg. M. Dejil (Dale = dolina); Beasley izg. Bizli; Snake Anson izg. Snejk Anzon; Burt, Hal, Jim, Joe,

John, Roy, Shady izg. Bört, Hol, Džim, Džov, Džon, Roj, Sejdi; Al Auchinclos izg. Al Očinklos; Helen Rayner izg. Helen Rejner. K r a j i i n d r u g o: Old Baldy izg. Ould Boldi (bald = plešast); Show Down izg. Sov Davn; Saint Joe izg. Sejnt Džov; Spruce Swamp izg. Sprus Svomp (močvirje); Lajunta izg. Lahunta; All right izg. olrajt (v redu); Cowboy izg. kavboj (cow = krava, boy = deček, torej: pastir); Miss izg. mis (= gospočnična); Mrs izg. Misis (= gosa); Mr. izg. Mister (= gospod).

MALI OBZORNIK:

Jurčičeva proslava. Že dolgo časa so vneta častilci Jurčičeve umetnosti zbirali denar, da bi mogli popraviti in ohraniti pisateljevo rojstno hišo, ker je bila že v zelo slabem stanju in se je bilo bati, da se kmalu podre. V glavnem po zaslugi ljubljanske oblasti se jim je slednjič posrečilo zbrati toliko prispevkov, da so mogli pričeti s popravilom hiše. Letos 15. avgusta so obnovljeni Jurčičev dom slovesno blagoslovili in otvorili. Tako se je »hvaležni narod« — po zaslugi odličnih mož izkazal Jurčiču vsaj nekoliko hvaležnega. Mentor je pisal o Jurčiču in njegovi domovini že v predlanskem letniku (1927/28). Takrat je prinesel tudi pisateljevo rojstno hišo, kakršna je bila pred popravilom.

Znamenita obletnica. Letos oktobra preteče 75 let, odkar je bila otvorena proga bivše južne železnice čez Semmering v Avstriji (1854). Progo do postaje Gloggnitz, kjer se pričenja semmerinški odsek, in od Mürzzuschlaga proti jugu, kjer se ta odsek neha, so zgradili že prej (1844—1848), le semmerinški planinski svet, se je zdelo, bo ostal za železniški promet nepremagljiva ovira. Dolgo je bila med obema omenjenima postajama čez Semmering samo zveza z vozno pošto, ki je že prvo leto prepeljala 26.000 ljudi in 28.000

ton blaga. Promet je naraščal tako, da ga pošta ni mogla več zmagovati in vprašanje semmerinške železnice je stopilo spet v ospredje. Po mnogih posvetovanih in pretresih načrtov se je lotil po lastnih načrtih dela inženir Karol vitez pl. Ghega in ga dovršil v petih letih, tako da je bila proga l. 1854. otvorena. Zgradil je preko Semmeringa 41 km dolgo progo, ki šteje 16 velikih viaduktov, 129 manjših mostov in 15 predorov; najvišja točka na progi znaša 1430 m nad morjem. Pri gradnji železnice so se pojavljale skoro nepremagljive zapreke in zmagala jih je Ghegova železna volja in trdna disciplina med delavci, od katerih je moral žal marsikateri žrtvovati življenje za uresničenje velike ideje.

Čim pa je bila proga v glavnem gotova, so morali dobiti lokomotivo, ki bi zmagovala veliki vzpon. Razpisali so nagrade, zmagal je inž. Enghert z lokomotivo, ki je vršila nato promet čez Semmering celih 75 let in so jo dali šele letos v zaslužni pokoj.

Inž. Ghegi so postavili pri postaji Semmering spomenik, toda najboljši njegov spomenik je semmerinška železnica sama. Ghego moramo šteti v vrsto Lessepsa, Eiffela in mnogih drugih veleumov. Pz.

KNJIGE IN ČASOPISI:

Iv. Pregelj, Izbrani spisi III: Odisej iz Komende. — Zapiski gospoda lanspreškega. 8°, 270 str. Lj. 1929. Založ. Jugoslovanska knjigarna. Cena broš. knj. Din 45.—, vezani Din 60.—.

»Če naj povzamem končno sodbo o tem zvezku Pregeljevih Izbranih spisov, moram poudariti še enkrat lepo enotnost knjige, ki je sama v sebi polna lepot in nežnosti, izraz globoko mislečega in globoko čutečega umetnika, ki razpolaga s čudovitim bogastvom jezika. Knjiga nudi razkošen estetski užitek in vzbuja v resnici plemenito čustvo. Poustvarja nam kos slovenske preteklosti in kos slovenske zemlje nam diha iz nje. Knjiga takih kvalitet se priporoča sama. Oprema knjige je prvo-

vrstna.« — Tako zaključuje profesor J. Solar svojo oceno o III. knjigi Izbranih spisov. Sodba je tako točna, da ji nimamo kaj dodajati.

Slovar tujk. Sest. dr. Fr. Bradač. 8°, 174 strani. Lj. 1929. Založ. Jugoslovanska knjigarna. Cena v platno vez. knjigi Din 50.—.

Knjiga je zanesljiv vodnik in tolmač številnih tujih izrazov, katerih je polno v knjigah, dnevnem časopisu ali so drugače v rabi. Obenem hoče Slovar tujke, ki jih lahko pogrešamo, izpodrinuti in jih nadomestiti z dobrimi domačimi besedami. Kjer pa to ni bilo mogoče, so tuji izrazi razloženi in pojasnjeni. — Knjiga bo brez dvoma izvrstno služila tudi dijaštvu, saj mora prav dijak pravilno umevati in pravilno uporabljati tuje izraze.

DIJAŠKI ŠAH:

(Urejuje Bogo Pleničar.)

Letos bo Mentor zopet nadaljeval s teoretičnim poukom v šahovski igri in sicer se nadaljevanje nanaša na zadnjo (910) številko Mentorja za l. 1926/27. Priporočamo, da bi posebno začetniki pregledali šahovsko rubriko iz omenjenega leta, ki obravnava odprte šahovske partije. Šahovska rubrika letnika 1928/29 je urejena po drugih vidikih in se nanaša samo deloma na rubriko iz 1926/27.

Otvoritev igre.

II. Zaprte otvoritvene partije.

Do sedaj smo obravnavali odprte partije, pod katerimi razumemo vse one šahovske igre, ki se prične od obeh igralcev s kraljevimi pešci za dve polji naprej (e2—e4, oziroma e7—e5).

Nadaljujemo sedaj z zaprtimi partijami. Pod to skupino otvoritvenih iger spadajo vse one partije, ki se ne prične obojestransko s kraljevimi pešci za dve polji naprej. Označbe »odprte« in »zaprte« so namreč zelo iluzorične in nikakor ne karakterizirajo bistva načina igre. Često se dogaja, da se uvodoma »zaprta« partija spremeni pozneje v »odprto« ali obratno. V splošnem pri zaprtih partijah mehanizem počasneje deluje kakor pri odprtih. Direktnih mat-napadov je zelo malo in prevladuje tako zvana »pozicijska igra«. Igralca skušata najti prednosti, ki jih lahko uporabita pri končni igri. Iz vsega tega sklepamo, da je treba zaprtim partijam posvečati več pozornosti kakor odprtim. Pričnimo torej z igro!

1. Francoska partija.

- 1.) e2—e4 e7—e6

Naravno nadaljevanje je:

- 2.) d2—d4 d7—d5
-
- 3.) Sb1—c3 Sg8—f6
-
- 4.) Lc1—g5 Lf8—b4
-
- 5.) e4—e5

Ta način nadaljevanja francoske partije izhaja od ameriškega šahovskega mojstra Mac Cutcheon-a.

- 5.) — — — h7—h6
-
- 6.) e5×f6 — — —

Beli lahko vleče tekača tudi nazaj, kar pa vodi v zelo zapletene varijante.

- 6.) — — — h6×g5
-
- 7.) f6×g7 Th8—g8
-
- 8.) h2—h4 Tg8×g7
-
- 9.) Dd1—h5 Sb8—c6!

in igra stoji za oba igralca enako.

(Nadaljevanje sledi.)

Listnica šahovskega urednika.

Vse dopise, rešitve problemov, naloge itd. je pošiljati uredništvu »Mentorja«, Ljubljana, Gradišče 4.

6. partija.

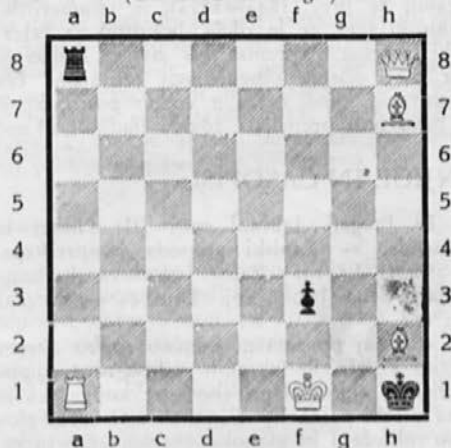
(Francoska partija igrana v Celju septembra 1929.)

Beli: x	Črni: y
1.) e2—e4	e7—e6
2.) d2—d4	d7—d5
3.) Sb1—c3	Sg8—f6
4.) e4—e5	Sf6—d7
5.) f2—f4	c7—c5
6.) d4×c5	Sd7×c5
7.) Sg1—f3	Sb8—c6
8.) Lf1—e2	Dd8—b6
9.) Ta1—b1	Sc5—d7
10.) Lc1—d2	f7—f6
11.) e5×f6	Sd7×f6
12.) Sc3—a4	Db6—c7
13.) o—o	Lf8—d6
14.) Sf3—g5	o—o
15.) e2—c4	h7—h6
16.) c4—c5	h6×g5
17.) e5×d6	Dc7×d6
18.) f4×g5	Sf6—e4
19.) Tf1×f8+	Dd6×f8
20.) Ld2—e3	Df8—f5
21.) h2—h4	Ic8—d7
22.) Sa4—c5	d5—d4
23.) Sc5×d7	d4×e3
24.) Le2—f3	Se4—d2
25.) Tb1—c1	Sc6—d4
26.) Kg1—h2	Df5—f4+
27.) g2—g3	Sd2×f3+

in beli se vda.

Problem šte. 7.

(Od G. C. iz Prage.)

Mat v 2 potezah.

(Pozicija: Beli: Kf1, Dh8, Ta1, Lh2 in Lh7; skupaj 5 figur. Črni: Kh1, Ta8 in pešec f3; skupaj 3 figure.)

Rešitev problema in imena rešilcev sledi v drugi naslednji šahovski rubriki.

Šahovske drobtinice.

V avgustu 1929 se je odigral v Karlovih Varih na Češkem velik mednarodni šahovski turnir. Prvo mesto je zavzel s 15 točkami A. Niemcovič. Slede Capablanca in Spielman s 14 in pol, Rubinstein 13 in pol, dr. Vidmar, dr. Becker in Euwe 12, Bogoljubov 11 in pol, Grünfeld 11, Mattison in Canal 10 in pol, Maroczy, Tartakower in Treybal 10, Jakes 9 in pol, Colle, Marschall, Sämisch in Johner 9, Gilg 8, Thomas 6 in gēna Menšikova 3 točke. Prvo nagrado Kč 20.000 je dobil Niemcovič, drugo Kč 14.000 in tretjo Kč 10.000 si delita Capablanca in Spielman, četrto Kč 8.000 je dobil Rubinstein, peto Kč 6.000, šesto Kč 5.000 in sedmo Kč 4.000 si delijo dr. Vidmar, Euwe in dr. Becker ter zadnjo nagrado v znesku Kč 3.000 je dobil Bogoljubov. — 5. septembra 1929 se je pričela v Wiesbadnu šahovska borba

med Aljehinom in Bogoljubovom za svetovno prvenstvo. Kakor smo že prej omenili, je bil Bogoljubov na mednarodnem turnirju v Karlovih Varih na osmem mestu. Rezultat te borbe bomo objavili v naslednji šah. rubriki. — V Budimpešti se je pričel mednarodni šahovski turnir, katerega izid priobčimo prihodnjič. — V Zagrebu se je odigral šahovski turnir za prvenstvo države in je trajal 14 dni. Na prvem mestu je zmagal Slovenec, mladi g. Adolf Vogelink iz Ljubljane. Prejel je 1000 dinarjev nagrade in naslov amaterskega šahovskega prvaka Jugoslavije. Zanimivo je, da od vseh igranih 15 partij ni niti ene izgubil (dobil jih je 11, remis so bile 4). Mlademu Vogelinku Mentor iskreno čestita! — Na drugem mestu je P. Trifunovič, Split (10½ točk), na tretjem in četrtem pa M. Dumič, Zagreb in A. Gabrovšek, Maribor.

ZA DOBRO VOLJO:

Silentium — Jupiter govori!
Razrednik prof. F. Kobal. (Slavnostni govornik.)
Narisal Fr. Uršič l. 1927. kot šestošolec.

Nikola Pašič in sveti Nikola. Nikola Pašič je bil velik prijatelj študentov. Pa ni imel z njimi vedno sreče, kakor kaže naslednja, baje resnična zgodbica, ki se je pripetila častitljivemu državniku. Neki študent je nujno potreboval denarja, a si je zastoj belil glavo, kje bi ga dobil. Nazadnje se je spomnil še na sv. Miklavža ter mu res napisal pismo, v katerem mu je potožil svoje težave in ga prosil za 1000 dinarjev. Na pošti pa niso razmišljali dolgo in so pismo dostavili — ministrskemu predsedniku Nikoli Pašiču, ki je radi svoje častitljive brade bil zares podoben svetemu Miklavžu, kakršen se vidi na slikah, in je nosil tudi njegovo ime. Pašič je šalo razumel in poslal študentu 500 dinarjev s pripisom: »Po Nikoli Pašiču — sveti Nikola.« Toda kakšno je moralo biti njegovo presenečenje, ko je čez nekoliko dni prejel novo pismo naslovljeno na sv. Miklavža, in ki se je glasilo: »Sveti Nikola! Ako mi bodeš še kdaj poslal kaj denarja, ga ne pošiljaj po Nikoli Pašiču, kajti zadnjič si je ta falot pridržal 500 dinarjev za sebe!«

Odločni nadzornik. V razred je nenadoma stopil šolski nadzornik, ne da bi prej o tem koga obvestil. V razredu strašen hrup in ropot in pred klopmi mlad, dolg fant, ki se jokavo nekaj krega in maha z rokami. — Ne da bi spregovoril le besedo, je nadzornik krepko prijel fanta za ovrtnik in ga ne preveč rahlo potisnil v kot.

»In sedaj molči,« ga je nahrulil, »in čakaj, dokler te ne pokličem!«

Nato se je obrnil k učencem in vprašal:

»Kje je pa gospod učitelj?«

Pa v divjem veselju zahrumi, zakriči, zatuli ves razred:

»Pravkar ste ga postavili v kot!«

Kakor kroglja iz topa je bušil nadzornik skozi vrata na hodnik.

KNJIGARNA NOVA ZALOŽBA

Trgovina s pisarniškimi
potrebščinami

r. z. z o. z.

v Ljubljani, na Kongresnem trgu

priporoča dijakom in njih staršem bogato izbiro vsakršnih šolskih in pisarniških potrebščin, vse knjige za šole, zvezke, pisalno in risalno orodje, barve, papir za risanje in za načrte itd.

Kdor kupi za 100 Din, dobi na izbiro: Podobe iz sanj (Cankar), ali dramo Kasijo (Majcen), ali pesmi Tristia ex Siberia (Mole) kot dar. — Pri Novi Založbi je izšla Literarna veda (dr. Keleminova).

Trgovske knjige in šolski zvezki.

Vedno v zalogi:

glavne knjige, ameriški
journali, štrance, spominske
knjige, bloki,
mape i. t. d.

Na debelo! Na drobno!

ANT. JANEŽIČ

LJUBLJANA

Florjanska ul. št. 14

Knjigoveznica, industrija
šolskih zvezkov in
trgovskih knjig.

LJUDSKA POSOJILNICA

reg. zadruga z neomej zavezo.

V LJUBLJANI

obrestuje hranilne vloge po najugodnejši obrestni meri, vezane vloge po dogovoru ter brez vsakega odbitka.

Svoje prostore ima tik za frančiškansko cerkvijo, v lastni palači, zidani še pred vojno iz lastnih sredstev. Poleg jamstva, ki ga nudi lastna palača, veleposestvo in drugo lastno premoženje, jamčijo pri Ljudski posojilnici kot zadrugi z neomejenim jamstvom, za vloge vsi člani s svojim premoženjem, ki presega večkratno vrednost vseh vlog.

Hranilne vloge znašajo nad
140 milijonov Din.

TISKARNA SLOVENIJA

DRUŽBA Z OMEJ. ZAVEZO

V LJUBLJANI

WOLFOVA ULICA ŠT. 1

IZVRŠUJE VSA V
TISKAR. STROKO
SPADAJOČA DELA
PO ZMERNIH CENAH

ČASOPISI, KNJIGE,
BROŠURE, VABILA,
PLAKATE ITD. ITD.

USTANOVLJENA LETA 1889.

Telefon šte. 16.

Poštni ček. 10.533.

**Stanje vloženega denarja nad 300 milijonov
dinarjev (1 milijarda in 200 milijonov kron).**

**MESTNA
HRANILNICA LJUBLJANSKA
(GRADSKA ŠTEDIONICA)**

**LJUBLJANA
PREŠERNOVA ULICA**

sprejema vloge na hranilne knjižice kakor tudi na tekoči račun,
in sicer proti najugodnejšemu obrestovanju. Hranilnica plačuje
zlasti za vloge proti dogovorjeni odpovedi v tekočem računu
najvišje mogoče obresti.

Jamstvo za vse vloge in obresti,

tudi tekočega računa, je večje kot kjerkoli drugod, ker jamči
zanje poleg lastnega hranilničnega premoženja še mesto Ljub-
ljana z vsem premoženjem ter davčno močjo. Vprav radi tega
nalagajo pri njej sodišča denar nedoletnih, župnijski uradi
cerkveni in občine občinski denar.

Naši rojaki v Ameriki

nalagajo svoje prihranke največ v naši hranilnici, ker je denar
tu popolnoma varen.